Tweede Kamer, Begrotingsonderdeel Vrouwenrechten

VERSLAG VAN EEN WETGEVINGSOVERLEG
Concept

De vaste commissie voor Buitenlandse Handel en Ontwikkelingssamenwerking en de vaste commissie voor Onderwijs, Cultuur en Wetenschap hebben op 4 november 2026 overleg gevoerd met de heer Sjoerdsma, minister van Buitenlandse Handel en Ontwikkelingssamenwerking, over:

- **het wetsvoorstel Vaststelling van de begrotingsstaat van Buitenlandse Handel en Ontwikkelingssamenwerking (XVII) voor het jaar 2027 (37020-XVII);**
- **de brief van de minister van Buitenlandse Handel en Ontwikkelingssamenwerking d.d. 23 oktober 2026 inzake intensivering gezondheid en SRGR (2026Z22869);**
- **de brief van de minister van Buitenlandse Handel en Ontwikkelingssamenwerking d.d. 22 oktober 2026 inzake intensivering vrouwenrechten en gendergelijkheid in het Nederlandse buitenlandbeleid (2026Z22825).**

Van dit overleg brengen de commissies bijgaand geredigeerd woordelijk verslag uit.

De voorzitter van de vaste commissie voor Buitenlandse Handel en Ontwikkelingssamenwerking,
Den Hollander

De voorzitter van de vaste commissie voor Onderwijs, Cultuur en Wetenschap,
Hamstra

De griffier van de vaste commissie voor Buitenlandse Handel en Ontwikkelingssamenwerking,
Van der Leeden

Voorzitter: Den Hollander
Griffier: Van der Leeden

Aanwezig zijn zes leden der Kamer, te weten: Van Ark, Bamenga, Dobbe, Den Hollander, Kröger en Maes,

en de heer Sjoerdsma, minister van Buitenlandse Handel en Ontwikkelingssamenwerking.

Aanvang 10.01 uur.

De **voorzitter**:
Dames en heren, goedemorgen en van harte welkom bij het wetgevingsoverleg van de

Aan ongecorrigeerde verslagen kan geen enkel recht worden ontleend. Uit ongecorrigeerde verslagen mag niet letterlijk worden geciteerd. Inlichtingen: verslagdienst@tweedekamer.nl

vaste commissie voor Buitenlandse Handel en Ontwikkelingssamenwerking met als onderwerp vrouwenrechten. We hebben vandaag vijf sprekers aan de kant van de Kamer, die we in dezelfde volgorde als bij de begrotingsbehandelingen gaan aanhoren. U heeft in de eerste termijn vier interrupties op elkaar. Alvast handig voor u om te weten: ik moet er zelf om 11.15 uur even uit voor een ander overleg en dan zal de heer Bamenga mij even vervangen, indien nodig. Misschien zitten we dan in een schorsing, maar we gaan even kijken hoe het loopt.

We starten met mevrouw Kröger van PRO voor haar inbreng in de eerste termijn.

Mevrouw **Kröger** (PRO):
Dank u wel, voorzitter. We voeren vandaag echt een bijzonder debat en dat wil ik heel graag markeren. We hebben een speciaal wetgevingsoverleg over vrouwenrechten. Dan gaat het wat mij betreft zowel over het begrotingsartikel als over hoe we vanuit gendergelijkheid naar de hele begroting kunnen kijken. Ik nam samen met collega's van SP, VVD en CDA het initiatief tot dit debat om een reden: vrouwenrechten staan onder druk, in Nederland, in Europa, maar ook wereldwijd. We hebben lang stappen gezet richting meer gendergelijkheid. We hebben rechten versterkt, verbeterd en uitgedragen. Maar de laatste jaren zien we echt een kentering: niet alleen in de offline-, maar zeker ook in de onlinewereld groeit de vrouwenhaat.

"Vrouwen zijn niet gelijk aan mannen." "Vrouwen zouden niet moeten terugpraten tegen mannen." "Het enige doel van vrouwen is om kinderen te baren." "Een ongetrouwde vrouw boven de 30 is een rode vlag." "Alleen een man kan leider zijn." Het moge duidelijk zijn dat dit niet mijn woorden zijn, maar die van mannelijke influencers uit de manosphere in Kenia en Ethiopië, die online honderdduizenden en zelfs miljoenen volgers hebben. Niet alleen Europa en de VS hebben te kampen met een groeiend aantal vrouwonvriendelijke influencers op internet, de manosphere; ook in heel Afrika, waar meer dan 400 miljoen jongeren wonen, winnen ultraconservatieve en vrouwenhatende mannen met miljoenen onlinevolgers aan invloed. Zij beweren onder andere dat mannen en jongens achterblijven als gevolg van alle investeringen die zijn gedaan op het gebied van meisjes- en vrouwenrechten. Zo ondermijnt die manosphere direct onze inzet om vrouwenrechten juist te versterken.

Voor veel mensen zijn social media de enige bron van informatie. Stappen die we vooruit proberen te zetten voor vrouwen en meiden worden onderuitgeschoffeld. 58% van de jonge vrouwen en meisjes heeft online-intimidatie meegemaakt op social media. 70% van de vrouwelijke mensenrechtenverdedigers, activisten en journalisten geeft aan onlinegeweld te hebben ervaren. Als we vrouwenrechten binnen internationale samenwerking serieus nemen, en dat doen we hier met elkaar, dan moet het ook gaan over de onlinewereld. We kunnen niet alleen de traditionele aanpak hebben die zich richt op de offlinewereld. Ook de Verenigde Naties roepen daartoe op in het nieuwste VN-rapport over vrouwen, vrede en veiligheid. Mijn vraag aan de minister is dus: wat doet Nederland zelfstandig en in EU-verband om ervoor te zorgen dat algoritmes en platforms optreden tegen dit soort haat? Werkt hij hierin samen met het ministerie dat gaat over digitale zaken? Herkent de minister dat dit ook heel hard nodig is in de landen waar wij met internationale samenwerking proberen vrouwenrechten te versterken?

Het is goed om te lezen dat het kabinet een pilot heeft om gendergerelateerde desinformatie online te bestrijden. Kan de minister misschien wat meer vertellen over

Aan ongecorrigeerde verslagen kan geen enkel recht worden ontleend. Uit ongecorrigeerde verslagen mag niet letterlijk worden geciteerd. Inlichtingen: verslagdienst@tweedekamer.nl

deze pilot? Welke inzet denkt de minister dat er hierop in de toekomst nodig blijft? Dit lijkt me namelijk geen probleem dat binnenkort verdwijnt. Wil hij kijken naar een actieagenda om de manosphere en gendergerelateerde desinformatie te bestrijden, cross-cutting door alle verschillende onderdelen van de begroting?

Onlineveiligheid en offlineveiligheid kunnen niet los van elkaar gezien worden. Haatdragende, misogyne onlinecontent verlaagt de drempel voor geweld tegen vrouwen. Filmpjes van seksueel geweld in conflictgebieden, zoals Sudan, worden online verspreid. Dat legitimeert het geweld en wakkert het nog meer aan. Mijn vraag aan de minister is: hoe zit het met de toezegging om met onlineplatforms in gesprek te gaan over dit soort beelden die online circuleren? Die toezegging is gedaan bij het commissiedebat over conflictgerelateerd seksueel geweld. Is daar al iets meer over te melden?

Voorzitter. We zien wereldwijd een terugval op het gebied van vrouwenrechten. Rechten die we met elkaar hebben opgebouwd, worden op grote schaal teruggedraaid, worden ter discussie gesteld of stagneren door autocratische regimes, conservatieve bewegingen en zelfs geopolitieke crises. We zien internationaal een stevige, goed gefinancierde antigenderbeweging, die reeds verworven gelijke rechten voor vrouwen, mannen en lhbtiq+-personen onder vuur neemt. Het ondermijnt onze samenleving en is daarmee ook direct een veiligheidsissue. De minister schrijft in zijn brief over gecoördineerde onlinecampagnes met gendergerichte desinformatie. Kan hij iets meer schetsen van de achtergronden van de personen, organisaties en entiteiten die dit coördineren? Uit de onderzoeken die de premier aanhaalt in beantwoording op Kamervragen, blijken actoren uit Rusland en de Verenigde Staten belang te hebben bij het verspreiden van gendergerelateerde desinformatie. Kan de minister hier nog wat meer over uitwijden? Spelen deze netwerken ook een rol in Nederland? Spelen deze netwerken ook een rol in de landen waar wij via internationale samenwerking juist vrouwenrechten proberen te versterken?

Voorzitter. Onafhankelijke media zijn de beste oplossing tegen de explosief toenemende gendergerelateerde desinformatie online. Een van de onderwerpen die terugkwamen bij de "Women, Peace and Security"-sessie van de VN was de zelfcensuur van vrouwelijke journalisten uit angst om op de korrel genomen te worden. Op welke manier probeert Nederland de stem van vrouwen te versterken, ook in onafhankelijke media in de landen waar wij vrouwenrechten proberen te versterken? Het International Fund for Public Interest Media ondersteunt onafhankelijke redacties wereldwijd en werkt ook aan meer vrouwen in de journalistiek wereldwijd. Van Tunesië tot Zuid-Afrika en Libanon werken zij aan media die de verhalen van vrouwen ook zichtbaar maken. Kent de minister dit initiatief? Is de Nederlandse regering bereid te verkennen hoe wij dat International Fund for Public Interest Media kunnen versterken?

Een van de meest zorgelijke ontwikkelingen is het intimideren van vrouwelijke politici, activisten en mensenrechtenverdedigers, met onlinedeepfakes en -deepfakeporno in het bijzonder. Dit raakt direct aan de democratische participatie van vrouwen en daarmee ook aan de democratie. Enkele weken geleden nam ik met veertien andere vrouwelijke Kamerleden, die allemaal doelwit zijn geweest van deepfakeporno, het initiatief om naar buiten te treden en op te roepen tot actie. Dat was in Nederland; het ging om allemaal Nederlandse vrouwelijke parlementariërs. Dit speelt echter in heel Europa en helaas ook wereldwijd. Er zijn voorbeelden van vrouwen met politieke ambities in Pakistan, India,

Aan ongecorrigeerde verslagen kan geen enkel recht worden ontleend. Uit ongecorrigeerde verslagen mag niet letterlijk worden geciteerd. Inlichtingen: verslagdienst@tweedekamer.nl

Iran en Syrië die met deepfakes te maken kregen waarin zij met een man te zien waren, bedoeld om hun reputatie te beschadigen. Het kan politieke carrières van vrouwen in de knop breken, zeker in conservatieve landen. Deepfakeporno raakt daarmee direct de democratie en zou ons dus allemaal aan het hart moeten gaan. Individuen, maar ook autoritaire regimes en statelijke actoren gebruiken deepfaketechnologieën en AI om vrouwen te onderdrukken, is een van de observaties van het "women and security"-panel van de VN. Hoe kijkt de minister hiernaar? Ziet hij mogelijkheden voor Nederland om hierin samen met andere landen op te trekken om dit tegen te gaan?

Op dit moment is minder dan 30% van de parlementariërs wereldwijd vrouw. Voor ministersposten is dit minder dan een op de vier. Alle hens aan dek dus om meer vrouwen in de politiek te krijgen, overal ter wereld, en dit soort obstakels — dat is toch op z'n minst — voor politieke deelname weg te nemen. In Nederland en in Europa hebben we wetgeving en is het dus vooral een zaak van handhaven, maar in heel veel landen wereldwijd is er geen enkele regelgeving. Het ondersteunen van lokale vrouwenrechtenorganisaties om te zorgen voor betere wetgeving om vrouwen offline én online te beschermen is cruciaal. Vindt de minister dat de ondersteuning van door vrouwen zelf geleide maatschappelijke organisaties op dit moment afdoende is? Is het in balans, vraag ik de minister.

Voorzitter. Een aanval op vrouwenrechten is een aanval op de democratie. We leven in een tijd van democratic decline waarin we steeds minder stabiele democratieën hebben en zien dat dit de internationale rechtsorde en daarmee onze veiligheid direct onder druk zet. Investeren in vrouwenrechten is investeren in veiligheid. Herkent en erkent de minister de mondiale aanval op gendergelijkheid als een directe aanval op onze democratische rechtsstaat? Wordt vrouwenhaat, online en offline, dan ook als duidelijk signaal herkend als het kabinet analyses maakt over wereldwijde democratische achteruitgang? Kan de minister toezeggen dit expliciet mee te nemen? Kan de minister erop toezien dat een genderlens gebruikt wordt bij huidige, door Nederland toegepaste analyses en monitorings- en beschermingsmechanismes tegen democratische achteruitgang, zodat we dit niet alleen bekijken binnen het begrotingsartikel vrouwenrechten, maar juist ook als we kijken naar het versterken van de democratie? Hoe wil de minister vrouwenrechten juridisch beter verankeren? Hoe kijkt de minister naar het initiatief om genderapartheid te codificeren als een misdaad tegen de menselijkheid?

Voorzitter. Uit dit alles blijkt het bijzonder grote belang dat mijn fractie hecht aan de Nederlandse inzet op het gebied van vrouwenrechten, op "feministisch buitenlandbeleid", zoals ik het eigenlijk graag zou willen blijven noemen. Dit gaat voorbij aan alleen het belang van artikel 3.2 in de begroting. Ik kan niet genoeg benadrukken hoe belangrijk het is dat dit budget, dat onder Schoof geheel was teruggedraaid, nu weer structureel verankerd is, maar helaas niet op het oude peil, terwijl de uitdagingen groter zijn dan ooit. Vindt de minister dat de middelen passen bij de enorme noden? Vindt hij het in balans? Overweegt de minister om toch weer de duidelijke term "feministisch buitenlandbeleid", die ook internationaal gehanteerd wordt, te gebruiken?

Voorzitter, tot slot. Zo'n ambitieuze inzet op vrouwenrechten is alleen geloofwaardig als het kabinet niet tegelijkertijd actoren legitimeert die vrouwen verschrikkelijk onderdrukken. Hoe kunnen we opkomen voor de politieke participatie van vrouwen als we tegelijkertijd onderhandelen met machthebbers als de taliban, die vrouwen en

Aan ongecorrigeerde verslagen kan geen enkel recht worden ontleend. Uit ongecorrigeerde verslagen mag niet letterlijk worden geciteerd. Inlichtingen: verslagdienst@tweedekamer.nl

meisjes letterlijk, letterlijk, verbieden om hun stem te gebruiken? Hoe kijkt het kabinet naar de eigen gesprekken die het op ambtelijk niveau heeft gevoerd met de taliban over migratiesamenwerking? Wat mijn fractie betreft waren die gesprekken onacceptabel en ondermijnen ze een geloofwaardige diplomatieke inzet. Kan de minister klip-en-klaar zeggen dat Nederland het regime van de taliban in de sterkst mogelijke bewoordingen veroordeelt en dus ook nooit tegemoet zal komen in een onderhandeling over afspraken rond migratie? Welke inzet pleegt deze minister om de stem van vrouwen en meiden in Afghanistan juist te versterken en luid te laten klinken?

Tot slot, voorzitter. Uit de brief van de minister spreekt een duidelijke ambitie om als Nederland na het kabinet-Schoof nu weer een leidende rol te spelen in de wereld op het thema vrouwenrechten. Nu is dit een minderheidskabinet, dus ik vraag me af met welke partijen in de Kamer het kabinet deze agenda daadwerkelijk denkt te kunnen realiseren. Hoe denkt de minister een ambitieuze agenda op vrouwenrechten te kunnen uitrollen met steun van partijen die vrouwenrechten als een ruilmiddel op de onderhandelingstafel hebben gelegd?

Voorzitter. Ik sluit af met de woorden in het essay van de Nigeriaanse schrijver Chimamanda Ngozi Adichie: "We Should All Be Feminists." Collega Bamenga en ik hebben het allebei bij ons; zo inspirerend is het. Gender doet ertoe, overal ter wereld, en ik hoop dat we vandaag kunnen beginnen met dromen over en werken aan een andere wereld, een eerlijker wereld, een wereld met blijere mannen én blijere vrouwen die dichter bij zichzelf staan.

Dank u wel.

De **voorzitter**:
Dank u wel, mevrouw Kröger, voor uw inbreng in de eerste termijn. Er is een interruptie van mevrouw Maes.

Mevrouw **Maes** (VVD):
Dat was een mooi betoog van mevrouw Kröger, die eigenlijk ook initiatiefnemer van dit hele debat is. Over dat feministisch buitenlandbeleid zou ik haar willen vragen, zonder dat zij haar hele inbreng over gaat doen, wat voor haar de kern is van het feministisch buitenland en waarom dat weer zo genoemd zou moeten worden.

Mevrouw **Kröger** (PRO):
Volgens mij zit er onder die vraag eigenlijk: waarom is die term ooit afgeschaft? Dat gebeurde onder het vorige kabinet, dat de post vrouwenrechten heeft geschrapt en enorm is gaan bezuinigen op vrouwelijke organisaties die opkomen voor vrouwenrechten wereldwijd. Dat kabinet heeft eigenlijk een agenda van kaalslag uitgevoerd. Bij de route waar we op zaten en ook bij de ambities die ik in deze brief lees, hoort één term: feministisch buitenlandbeleid. Dat betekent dat je in je hele beleid op het vlak van internationale samenwerking die genderlens bloedserieus neemt. Mijn betoog vandaag is vooral gegaan over de onlinewereld. We zetten immers wel stappen wat betreft fysieke veiligheid. Juist die nieuwe uitdagingen rond digitale veiligheid zijn echter immens en worden door vrouwenrechtenactivisten zelf ook heel duidelijk aangevoerd. Internationaal is de term "feministisch buitenlandbeleid". Waarom zouden wij dan vasthouden aan een beleidswijziging van kabinet-Schoof? Alsjeblieft niet!

Aan ongecorrigeerde verslagen kan geen enkel recht worden ontleend. Uit ongecorrigeerde verslagen mag niet letterlijk worden geciteerd. Inlichtingen: verslagdienst@tweedekamer.nl

Mevrouw **Maes** (VVD):
Dat vraagt natuurlijk ... O, sorry.

De **voorzitter**:
Mevrouw Maes.

Mevrouw **Maes** (VVD):
Sorry, voorzitter, dat ik voor mijn beurt sprak. Dat vraagt natuurlijk ook om een reactie. Ik stelde de vraag ook omdat ik mezelf zeker ook als feminist zie en ook van harte ondersteun dat we dit debat nu hebben. Tegelijkertijd heb ik straks, als ik mijn inbreng mag doen, ook een vraag over wat mainstreaming nou is. Mijn vervolgvraag aan mevrouw Kröger is echter deze. Over feministisch buitenlandbeleid kan ik best positief zijn; laten we daarvan uitgaan. We moeten in dit hele verhaal echter een heleboel landen mee zien te krijgen die daar misschien helemaal niet zo'n prettig gevoel bij hebben. Hoe kijkt mevrouw Kröger daar dan naar?

Mevrouw **Kröger** (PRO):
Ik proef in de vraag dat er een angst is dat we door het "feministisch buitenlandbeleid" te noemen, landen minder snel meekrijgen. Ik denk dat het belangrijk is om heel helder te zijn over de waarden waarvoor je staat, zeker in een tijd waarin vrouwenrechten zo hard onder druk staan zoals nu. Dat heldere kompas geeft je koersvastheid bij een heleboel moeilijke vraagstukken, waarbij we wat mij betreft veel meer de stemmen moeten horen van vrouwen lokaal, van vrouwen die in die organisaties zitten en dat keiharde werk doen. Daar moeten we naast gaan staan, die moeten we financieren. Dat moet echt vooropstaan. Als je kijkt naar hoe andere landen die term "feministisch buitenlandbeleid" gebruiken, zie je dat de term geen obstakel is in het effectief samenwerken met landen waar de machthebbers misschien nog niet zo ver zijn en de vrouwen ons keihard nodig hebben omdat ze onderdrukt worden.

De **voorzitter**:
Dank u wel. Ik zie geen andere interrupties. Dat betekent dat wij overgaan naar de eerste termijn van de fractie van D66, naar de heer Bamenga.

De heer **Bamenga** (D66):
Dank u wel, voorzitter. Mijn collega had het net ook al over het belang van vrouwen in de politiek. Daarom wil ik om te beginnen graag de democraten in de Verenigde Staten feliciteren met hun winst, in het bijzonder de eerste zwarte vrouw die in Georgia gouverneur is geworden. Gezien het debat van vandaag mogen we dit best wel highlighten.

Voorzitter. Op dit moment zijn er meer dan 60 gewapende conflicten wereldwijd, het hoogste aantal sinds de Tweede Wereldoorlog. Sudan, Congo, Somalië, Ethiopië, Jemen, Afghanistan, Myanmar, Gaza en Oekraïne: een kleine greep uit het aantal conflicten waardoor volgens de Verenigde Naties meer dan 756 miljoen meisjes en vrouwen elke dag in gevaar leven. Ze worden slachtoffers van de meest gruwelijke misdaden tegen de menselijkheid: moord en uitroeiing, apartheid, verkrachting, genitale verminking, seksuele slavernij, mensenhandel, kindhuwelijken en eergerelateerd geweld. Ondanks dit alles zetten vrouwen en meisjes zich iedere dag opnieuw in voor hun families, voor elkaar, voor hun gemeenschap. Ook vrouwen die de ruggengraat van hun samenleving vormen, worden tegelijkertijd beroofd van hun meest fundamentele

Aan ongecorrigeerde verslagen kan geen enkel recht worden ontleend. Uit ongecorrigeerde verslagen mag niet letterlijk worden geciteerd. Inlichtingen: verslagdienst@tweedekamer.nl

rechten. Ik wil stilstaan bij de woorden van een Afghaans meisje dat in het geheim onderwijs volgt: "Ik blijf hopen, ook al geeft iedere dag me weer een reden om die hoop te verliezen." Die woorden komen uit een van de 21 brieven van Afghaanse meisjes die ondanks het verbod van de taliban naar een geheime school toe gaan. Daar staat een jonge, 25-jarige vrouw voor de klas. Zij weigert te accepteren dat een nieuwe generatie meisjes opgroeit zonder te kunnen lezen en schrijven. Zij houdt zich vast aan de woorden die haar moeder bij haar overlijden meegaf, namelijk "geef niet op".

Voorzitter. Dat is waar we het vandaag over hebben, over meisjes die blijven dromen, vrouwen die blijven vechten en mensen die weigeren de hoop op te geven. Ondanks de systematische onderdrukking, het seksisme en het structurele geweld blijven vrouwen strijden voor hun rechten. Het is daarbij onze verantwoordelijkheid om ervoor te zorgen dat zij er niet alleen voor staan.

Voorzitter. Ik zal in mijn bijdrage een pleidooi houden voor het versterken van de positie van vrouwenrechtenorganisaties en -activisten wereldwijd, voor de juridische bescherming van vrouwen, seksuele reproductieve rechten en gezondheid, economische autonomie en financiële geletterdheid. Ik wil ook stilstaan bij de rol van bondgenoten, zoals jongens en mannen, in het versterken van vrouwenrechten.

Voorzitter. Na jaren van trekken en duwen, onverminderd hard strijden in deze Kamer voor een sterke positie van vrouwenrechten en gendergelijkheid in het Nederlandse buitenlandbeleid, is het eindelijk zover. Ik ben blij om te zien dat vrouwenrechten opnieuw een eigen beleidsartikel hebben gekregen binnen de BHOS-begroting, met 36 miljoen aan middelen waarvan 10 miljoen aan intensivering. We moeten met deze middelen een zo groot mogelijke impact maken voor meisjes en vrouwen. Lokale vrouwenrechtenorganisaties en vrouwenrechtenactivisten spelen daarbij een belangrijke rol. Het recente VN-rapport laat zien dat in 2025 slechts 5% van de onderhandelaars bij 57 vredesprocessen een vrouw was: een daling ten opzichte van de 7% een jaar eerder. Slechts 19% van de onderzochte vredesakkoorden besteedde aandacht aan vrouwen, meisjes of seksueel geweld.

Meer dan 25 jaar geleden spraken de Verenigde Naties met Resolutie 1325 al af dat vrouwen volwaardig betrokken moeten worden bij vrede en veiligheid. Een kwart eeuw later moeten we constateren dat we die belofte met z'n allen nog steeds niet waarmaken. Vrouwen dragen de gevolgen van oorlog, maar mogen onvoldoende meebeslissen in vredesprocessen. Daarom wil D66 dat Nederland het voortouw neemt om ervoor te zorgen dat lokale vrouwenrechtenorganisaties structureel en gelijkwaardig betrokken worden bij vredesprocessen. Niet voor de vorm een stoel aan tafel, maar daadwerkelijk invloed op de besluiten die hun toekomst bepalen. Kan de minister toezeggen dat Nederland zich binnen de EU en de VN actief inzet voor structurele en gelijkwaardige betrokkenheid van lokale vrouwenrechtenorganisaties? Welke stappen zet Nederland om de eerder toegezegde EU-gezant voor vrouwen, vrede en veiligheid te realiseren? Kan hij de Kamer hierover in Q1 2027 informeren?

Voorzitter. Meepraten over je eigen toekomst is één ding, je rechten daadwerkelijk kunnen afdwingen is minstens zo belangrijk. Immers, wat zijn vrouwenrechten waard als deze niet worden beschermd, als je geen toegang krijgt tot het recht en als je je leven moet riskeren om gerechtigheid te zoeken? Onlangs vertelde de BBC het verhaal van Amal uit Irak. Al vijf jaar vecht zij voor de gerechtigheid van haar minderjarige dochter,

Aan ongecorrigeerde verslagen kan geen enkel recht worden ontleend. Uit ongecorrigeerde verslagen mag niet letterlijk worden geciteerd. Inlichtingen: verslagdienst@tweedekamer.nl

die volgens haar herhaaldelijk door haar vader is verkracht en met de dood is bedreigd. Amal staat er alleen voor. Dit staat niet op zichzelf. In Iran werd onlangs een zangeres veroordeeld tot 74 zweepslagen, omdat zij zonder hoofddoek optrad. Haar hoger beroep werd zonder zitting afgewezen. Vrouwen worden niet alleen beroofd van hun rechten, maar kunnen zelfs worden gestraft of bedreigd wanneer zij voor diezelfde rechten opkomen. Nederland zet zich al in voor mensenrechtenverdedigers en de bestrijding van geweld tegen vrouwen, maar D66 wil dat juridische bescherming structureel wordt verankerd binnen onze internationale inzet op veiligheid en rechtsorde — niet als los project maar als vast onderdeel van onze programma's. Daarom dienen wij straks een motie in die de regering verzoekt om bestaande instrumenten en fondsen optimaal te benutten en waar nodig te versterken, met bijzondere aandacht voor veilige juridische bijstand en strategische procesvoering, zodat vrouwen niet alleen hun rechten kennen, maar deze ook daadwerkelijk en veilig kunnen afdwingen.

Voorzitter. Vrouwen moeten niet alleen hun rechten kunnen afdwingen, maar ook zelf kunnen beslissen over hun lichaam en hun toekomst. Daarom is het een belangrijk winstpunt dat dit kabinet opnieuw vol inzet op seksuele en reproductieve gezondheid en rechten met 84,5 miljoen extra tussen 2027 en 2030 en vanaf 2032 structureel 10 miljoen extra per jaar. Deze investeringen werken. Dat zien we. Sinds 2000 is de wereldwijde moedersterfte met 40% afgenomen. Dat is een vooruitgang waaraan internationale investeringen in gezondheidszorg en SRGR hebben bijgedragen. Maar SRGR gaat over meer dan gezondheidszorg alleen. Een meisje dat zelf kan bepalen of en wanneer zij kinderen krijgt, krijgt ook meer de mogelijkheid om naar school te gaan, te werken en economisch zelfstandig te worden. Echte gelijkwaardigheid bereiken we niet alleen door vrouwen sterker te maken, maar ook door jongens en mannen erbij te betrekken door traditionele rolpatronen te doorbereken, mannelijke overheersing en onderdrukking aan te pakken en samen te werken aan een samenleving waarin vrouwen dezelfde kansen en vrijheden hebben.

Het kabinet zet de extra middelen via de Global Financing Facility van de Wereldbank in om gezondheidssystemen te versterken, maar maatschappelijke organisaties zijn evenmin onmisbaar bij het verdedigen van seksuele reproductieve rechten. Mijn vraag aan de minister is: hoe gaat de minister financiële geletterdheid versterken binnen bestaande programma's in samenwerking met internationale organisaties zoals de VN? Hoe wordt inzichtelijk gemaakt wat deze programma's daadwerkelijk bijdragen aan economische zelfstandigheid van vrouwen? Hoe gaat het kabinet de herinvesteringen in het maatschappelijk middenveld via artikel 3.3 benutten om ook organisaties te ondersteunen die zich inzetten voor anticonceptie, veilige abortuszorg en seksuele voorlichting? Hoe worden jongens en mannen betrokken bij het versterken van vrouwenrechten en economische zelfstandigheid?

Voordat ik tot het slot kom, wil ik nog even stilstaan bij Afghanistan. In Afghanistan mogen meisjes na de basisschool niet meer naar school. Een hele generatie groeit op zonder de vrijheid om een eigen toekomst te bepalen. Tijdens het debat in september zijn door de minister toezeggingen gedaan over Afghanistan. Kan de minister aangeven wat daar de stand van zaken van is? Welke concrete stappen zet Nederland om ervoor te zorgen dat Afghaanse meisjes weer toegang krijgen tot onderwijs en hun rechten beschermd worden? Heeft de minister reeds gesproken met Afghaanse vrouwen en Afghaanse diasporaorganisaties? Zo niet, wanneer gaat de minister dat dan alsnog doen?

Aan ongecorrigeerde verslagen kan geen enkel recht worden ontleend. Uit ongecorrigeerde verslagen mag niet letterlijk worden geciteerd. Inlichtingen: verslagdienst@tweedekamer.nl

Tot slot, voorzitter. Ik begon …

De **voorzitter**:
U heeft nog een interruptie van mevrouw Kröger.

Mevrouw **Kröger** (PRO):
Ik heb een vraag over de vrouwen en meisjes in Afghanistan. Als er één land is waarin de onderdrukking van vrouwenrechten in de meest gruwelijke vorm zichtbaar is, dan is het Afghanistan. Is het wat D66 betreft klip-en-klaar dat wij de taliban op geen enkele manier legitimiteit willen geven en dat wij niet in onderhandelingen met de taliban terecht willen komen waarin wij iets van de taliban willen, namelijk dat zij uitgeprocedeerde asielzoekers terugnemen, en waarin de taliban ook iets terug willen?

De heer **Bamenga** (D66):
Ik heb ook in mijn eerdere bijdragen altijd aangegeven dat wij als Nederland de taliban absoluut niet moeten legitimeren, op geen enkele manier.

Mevrouw **Kröger** (PRO):
Ja, dat is het eerste stukje van een antwoord. Het tweede stukje is dan: wat betekent dat voor D66 voor de gesprekken die nu met de taliban gevoerd worden, waarbij wij als Europa de vragende partij zijn? Wij willen iets van de taliban en de taliban willen er duidelijk iets voor terug. Wat betekent de stellingname van D66 voor die gesprekken?

De heer **Bamenga** (D66):
Volgens mij ben ik in voorgaande debatten heel helder geweest hierover. Ik vind dat de gesprekken die gevoerd mogen worden, zouden moeten gaan over het afschaffen van de genderapartheid en de wijze waarop de mensenrechten beschermd moeten worden. Die zouden ook moeten gaan over de mensenrechten die geschonden zijn en de verantwoordelijkheid die zij dragen om ervoor te zorgen dat de mensen die dat gedaan hebben uiteindelijk veroordeeld worden. Volgens mij zijn dat de gesprekken die gevoerd zouden moeten worden met de taliban. Wij moeten ze op geen enkele manier legitimeren.

De **voorzitter**:
Dank u wel. Vervolgt u uw … O, sorry, er is nog een interruptie van mevrouw Dobbe. Het kan na het betoog? Oké, dan maakt de heer Bamenga eerst zijn betoog af en komt daarna de interruptie van mevrouw Dobbe.

De heer **Bamenga** (D66):
Voorzitter. Ik begon mijn bijdrage met de woorden van een Afghaans meisje, dat ondanks alles blijft hopen terwijl iedere dag haar opnieuw een reden geeft om die hoop te verliezen. Die hoop mag niet alleen op haar schouders rusten. Het is aan ons om ervoor te zorgen dat vrouwen en meisjes niet alleen rechten op papier hebben, maar ook de vrijheid, bescherming en mogelijkheden krijgen om hun eigen toekomst te bepalen. Vrouwenrechten zijn namelijk geen gunst, maar mensenrechten. Mensenrechten zijn niet onderhandelbaar.

De **voorzitter**:
Dank u wel voor uw betoog, meneer Bamenga. Dan gaan we naar de interruptie van

Aan ongecorrigeerde verslagen kan geen enkel recht worden ontleend. Uit ongecorrigeerde verslagen mag niet letterlijk worden geciteerd. Inlichtingen: verslagdienst@tweedekamer.nl

mevrouw Dobbe.

Mevrouw **Dobbe** (SP):
Ik heb een opmerking voor de heer Bamenga. Het valt mij wel op dat de heer Bamenga op de vraag van mevrouw Kröger zegt dat we de taliban niet moeten legitimeren en dat de gesprekken zouden moeten gaan over mensenrechten, maar dat hij niet expliciet zegt dat we deze gesprekken om een migratiedeal met de taliban af te sluiten niet moeten voeren. Dat valt mij dus op. Kan de heer Bamenga daar zo meteen misschien nog op reflecteren?

Ik heb een andere vraag, die gaat over de post vrouwenrechten op de begroting, artikel 3.2. Die is terug en ik denk dat dat hartstikke goed is. Het is beter dan het was onder Schoof, maar het is slechter dan het was onder Rutte IV. Rutte IV had namelijk beoogd dat er meer geld naar die post zou gaan. Nu is ongeveer twee derde van wat Rutte IV had beoogd op die post teruggekomen. Ik vroeg me af wat de heer Bamenga ervan zou vinden als wij deze minister wat meer zouden geven om zich in te zetten voor vrouwenrechten door die weer te herstellen.

De heer **Bamenga** (D66):
Vrouwenrechten zijn voor ons ontzettend belangrijk. Het zal zeker niet aan mij liggen. Wat mij betreft mag de minister alle ruimte nemen die hij ziet en die er is om vrouwenrechten wereldwijd te beschermen.

Mevrouw **Dobbe** (SP):
Dat is net geen antwoord op allebei de vragen die ik heb gesteld. Dat is dan jammer. Het valt mij wederom op dat de heer Bamenga niet ingaat op de vraag of hij afstand neemt van de gesprekken die worden gevoerd met de taliban over migratie. Kan de heer Bamenga daar misschien alsnog op ingaan?

Ik vroeg natuurlijk: kunnen wij van D66 steun verwachten op het moment dat wij zeggen dat er extra geld bij moet op de post vrouwenrechten? We zien namelijk dat vrouwenrechten ernstiger onder druk staan, bijvoorbeeld door al die conflicten en oorlogen die heer Bamenga ook noemde en door de antirechtenbeweging, dan onder Rutte IV het geval was. We hebben nu minder geld dan onder Rutte IV voor deze post. Dat was dus mijn concrete vraag.

De heer **Bamenga** (D66):
Volgens mij ben ik heel erg helder geweest wat betreft de eerste vraag van mevrouw Dobbe. Wij vinden dat de taliban op geen enkele manier gelegitimeerd zouden moeten worden. Ja, als er gesprekken plaatsvinden, dan zouden die wat mij betreft moeten gaan over mensenrechten, de manier waarop wij ervoor zorgen dat we er alles aan doen om de genderapartheid af te schaffen en de manier waarop wij ervoor zorgen dat de mensen die oorlogsmisdaden gepleegd hebben, veroordeeld worden. Volgens mij heb ik al keer op keer aangegeven dat de gesprekken wat mij betreft daarover zouden moeten gaan. Ten aanzien van de andere vraag zeg ik dat ik altijd bereid ben om te kijken naar voorstellen die u doet. Mevrouw Dobbe weet ook heel goed dat we altijd moeten kijken op welke manier de dekking georganiseerd is, maar het staat buiten kijf dat we staan voor vrouwenrechten en dat de minister daarin alle ruimte neemt.

Mevrouw **Dobbe** (SP):

Aan ongecorrigeerde verslagen kan geen enkel recht worden ontleend. Uit ongecorrigeerde verslagen mag niet letterlijk worden geciteerd. Inlichtingen: verslagdienst@tweedekamer.nl

Dank u wel voor het antwoord op die tweede vraag. Ik kijk met enthousiasme uit naar de enthousiaste reactie van D66 daarop, als wij daar meer geld voor willen regelen. Over het antwoord op de eerste vraag over de taliban vraag ik me het volgende af. De heer Bamenga zegt dat we de taliban niet moeten legitimeren en dat de gesprekken zouden moeten gaan over vrouwenrechten. Ja, maar de vraag is natuurlijk: vindt de heer Bamenga dat de taliban worden gelegitimeerd door die gesprekken over migratiedeals? Daar willen wij een antwoord op. Vindt de heer Bamenga en vindt D66 dat we die gesprekken met de taliban over migratie, terugkeer en dat soort zaken nu niet moeten voeren omdat die de taliban legitimeren?

De heer **Bamenga** (D66):
Ik ben niet bij die gesprekken geweest. We hebben dezelfde vragen gesteld richting de minister en de minister heeft duidelijk aangegeven dat de taliban op geen enkele manier gelegitimeerd worden. Daar ga ik van uit.

De **voorzitter**:
De heer Bamenga gaat over zijn eigen antwoorden.

Mevrouw **Kröger** (PRO):
Dat is geen antwoord. Volgens mij zijn de vrouwenorganisaties uit Afghanistan, die de heer Bamenga ook heeft gesproken, heel duidelijk: dit soort gesprekken, waarbij Nederland, Europa, de vragende partij is — wij willen iets van de taliban — geven de taliban macht en positie ten opzichte van ons. Erkent de heer Bamenga dat dat aan de hand is?

De heer **Bamenga** (D66):
Ik zeg nogmaals het volgende. Ik ben niet bij die gesprekken geweest. Ik ben heel duidelijk geweest waar die gesprekken wat mij betreft over zouden moeten gaan, als er gesprekken zijn geweest. Ik denk dat het volgende heel erg belangrijk is en dat was ook mijn suggestie richting de minister. Als er vragen zijn vanuit de diaspora en vanuit de vrouwenrechtenorganisaties in Nederland, dan zou het heel goed zijn als de minister met die organisaties in gesprek gaat om te laten zien op welke manier er, in ieder geval vanuit Nederland, wel of niet gesprekken zijn met de taliban, ook om richting die organisaties te bevestigen dat wij op geen enkele manier de taliban gaan legitimeren. Zoals ik mijn betoog heb geëindigd: mensenrechten zijn niet onderhandelbaar.

De **voorzitter**:
Dit is uw laatste interruptie, mevrouw Kröger.

Mevrouw **Kröger** (PRO):
Ja, dit is mijn laatste interruptie.

Dit is voor mij echt een fundamenteel punt. We zitten het hier een heel debat te hebben over vrouwenrechten. We hebben allebei het boekje We Should All Be Feminists bij ons. Ondertussen is dit kabinet in gesprek met de taliban, en wij, als Nederland en Europa, zijn de vragende partij. Dat geeft de taliban macht. Dat geeft ze positie. Het enige wat D66 kan uitbrengen, is: ik ben niet bij die gesprekken geweest. Is de heer Bamenga nu werkelijk zo naïef om te denken dat Europa daar vrouwenrechten heeft zitten opbrengen, terwijl wij van de taliban iets willen, namelijk dat ze uitgeprocedeerde asielzoekers terugnemen? Denkt de heer Bamenga werkelijk dat Nederland daar

Aan ongecorrigeerde verslagen kan geen enkel recht worden ontleend. Uit ongecorrigeerde verslagen mag niet letterlijk worden geciteerd. Inlichtingen: verslagdienst@tweedekamer.nl

vrouwenrechten heeft opgebracht?

De heer **Bamenga** (D66):
Dat is wel mijn inzet. Het is mijn inzet om ervoor te zorgen dat als die gesprekken plaatsvinden, die gaan over het afschaffen van genderapartheid, mensenrechten en het veroordelen van mensen die misdaden hebben gepleegd. Het is in ieder geval mijn inzet om daarvoor te zorgen.

De **voorzitter**:
Daarmee zijn we aan het eind gekomen van de eerste termijn van de heer Bamenga. Ik zie geen verdere interrupties, dus dan is het woord aan mevrouw Dobbe voor haar eerste termijn.

Mevrouw **Dobbe** (SP):
Ik dacht dat we op volgorde waren gaan zitten, maar dat klopt dan niet.

Dank u wel. Ik vind het ook ongelofelijk belangrijk dat wij vandaag een apart debat over vrouwenrechten hebben, want onder het kabinet-Schoof zagen we hoe snel het kan gaan met het afbreken van steun voor vrouwenrechten. Vrouwenrechten werd als aparte post op de begroting wegbezuinigd. Het feministisch buitenlandbeleid werd geschrapt. Het woord "gender" werd verdacht gemaakt en mocht niet meer gebruikt worden. Vrouwenrechtenverdedigers mochten niet meer met Nederlands geld praten over de effecten van beleid op vrouwenrechten, niet in Nederland en niet in internationaal, of proberen ervoor te zorgen dat dit beleid verbeterde.

Wat erg is, is dat wat in Nederland gebeurde, ook internationaal gebeurt. In de afgelopen jaren hebben we een aantal beangstigende dingen zien gebeuren: een georganiseerde mondiale aanval op vrouwenrechten en lhbtqi-rechten met desinformatie, die leidt tot minder of helemaal geen ruimte voor het maatschappelijk middenveld en vrouwenorganisaties om hun werk te kunnen doen. Dat zien we in Nederland, maar ook in andere landen. Van Gambia en Uganda tot Argentinië: we horen dezelfde verhalen terug. Dat laat zien hoe gecoördineerd dit is. Zeven op de tien vrouwelijke politici, journalisten en activisten krijgen te maken met onlinegeweld. Dat schrijft ook de minister in zijn brief. Ze worden geïntimideerd, gekleineerd en naar de marge gedrukt. Het blijft hier niet bij. We kennen ook de verhalen van fysiek geweld en intimidatie tegen vrouwen die zich inzetten voor vrouwenrechten.

Tegelijkertijd is de steun voor vrouwenrechten en seksueel reproductieve rechten afgenomen. USAID hield er helemaal mee op. Nog steeds worden vrouwen en meisjes genitaal verminkt. Ik vind dat beangstigend. Ik hoor de verhalen van mensenrechtenverdedigers die opkomen voor vrouwenrechten over de hele wereld. Zij zetten zich in tegen huiselijk geweld, tegen geweld tegen vrouwen en voor gelijke rechten voor vrouwen om te mogen werken en voor meisjes om naar school te mogen en kunnen gaan. Zij zetten zich in om ervoor te zorgen dat vrouwen hetzelfde mogen verdienen als mannen voor hetzelfde werk en om ervoor te zorgen dat je als vrouw je stem kunt laten horen in de politiek of in de journalistiek. Zij zetten zich in tegen gedwongen uithuwelijking, voor het beschermen van vrouwen tegen huwelijkse gevangenschap en tegen genitale verminking. Zij zetten zich in om vrouwen het recht te geven om te mogen scheiden van hun man, om ongewenste zwangerschap tegen te kunnen gaan en om ervoor te zorgen dat vrouwen toegang hebben tot veilige abortus.

Aan ongecorrigeerde verslagen kan geen enkel recht worden ontleend. Uit ongecorrigeerde verslagen mag niet letterlijk worden geciteerd. Inlichtingen: verslagdienst@tweedekamer.nl

Wat gebeurt er met vrouwen en meisjes als ze niet meer voor hun rechten kunnen opkomen, als de steun voor hen wordt ingetrokken en als er tegelijkertijd een actieve goed gefinancierde campagne wordt gevoerd tegen de rechten van vrouwen en meisjes? Wat gebeurt er als vrouwenrechtenverdedigers worden bedreigd en als ze hun werk niet meer kunnen doen? Dat zien we namelijk gebeuren. Dit heeft gevolgen voor de levens van vrouwen en meisjes en daarmee voor de hele samenleving, want vrouwen zijn geen kleine groep. Meer dan de helft van de wereldbevolking is vrouw. Daarom is het belangrijk dat we vandaag hier met elkaar over spreken. Ik zei het net al: we hebben gezien hoe snel het gaat, niet alleen in Nederland, maar ook in de rest van de wereld. Een deel van wat hier in Nederland onder kabinet-Schoof is afgebroken, is door dit kabinet hersteld, maar nog niet alles. Daar zal ik zo meteen over spreken.

Ik vind het belangrijk om het vandaag ook met elkaar te hebben over hoe we de inzet van Nederland voor de rechten van vrouwen en meisjes kunnen beschermen. Hoe kunnen we voorkomen dat deze afbraak weer kan gebeuren? Hoe beschermen we de steun voor vrouwenrechten en vrouwenrechtenorganisaties in het Nederlandse beleid? Hoe verankeren we de inzet op bijvoorbeeld artikel 3.2, vrouwenrechten en seksuele reproductieve rechten en gezondheid voor de langere termijn? Zijn er internationale voorbeelden waar we van zouden kunnen leren? Ik ben benieuwd hoe de minister hiernaar kijkt en welke ideeën hij daarover heeft, want nogmaals, we hebben gezien hoe snel de afbraak van de steun voor vrouwenrechten kan gaan. Volgens mij is hier juist voor de lange termijn zekerheid nodig. We moeten volgens mij leren van wat er is gebeurd, zodat dit niet nog een keer zo kan gebeuren.

We zijn blij dat een deel van de steun voor vrouwenrechten in de begroting is hersteld na het beleid van het kabinet-Schoof, waarin dit werd afgebroken. We hebben ook gekeken naar wat er gebeurde voor het kabinet-Schoof en dan komen we uit bij het kabinet-Rutte IV. Wat we nu op de begroting zien voor vrouwenrechten, 3.2, is namelijk nog steeds een stuk minder dan wat onder Rutte IV was begroot voor vrouwenrechten. We zien nu twee derde van wat Rutte IV had voorzien voor 2027. Dat was namelijk 52 miljoen euro voor vrouwenrechten. Is de minister bereid om dit te herstellen of moeten wij hiervoor met een amendement komen?

Toen de bezuinigingen van het kabinet-Schoof duidelijk werden en de post vrouwenrechten 3.2 in de begroting werd geschrapt, zette WO=MEN op een rij welke steun er verloren ging. Dit platform noemde onder meer de steun voor 1.081 lokale organisaties in 83 landen gefinancierd door Leading from the South, en ongeveer 550 lokale organisaties gesteund via Power of Women, die werden gefinancierd uit dat artikel. Ik zou graag willen weten wat daar de schade van is geweest. Wat is daar nu van hersteld? Wat is daar niet van hersteld? Welke relaties zijn noodgedwongen verloren gegaan of verbroken? Welk werk is gestopt? Wat is er nodig om die schade te herstellen? We moeten namelijk niet minder doen dan we deden, maar méér, zeker ook gezien de schade die de mondiale antirechtenbeweging aanricht.

Het is de vraag hoe je daarmee omgaat. Ik zie en lees dat deze minister het aanpakken van die antirechtenbeweging heel serieus neemt. Ik denk dat dat heel goed is en ook dat Nederland daar eigenlijk te laat mee is. Het is echter heel goed dat Nederland daar nu aandacht voor heeft. Het is wel lastig om daar een antwoord op te bedenken, maar dat moeten we wel doen. Ik denk dat een belangrijk antwoord is dat vrouwenorganisaties en

Aan ongecorrigeerde verslagen kan geen enkel recht worden ontleend. Uit ongecorrigeerde verslagen mag niet letterlijk worden geciteerd. Inlichtingen: verslagdienst@tweedekamer.nl

organisaties die zich inzetten voor de rechten van vrouwen ook een stem hebben en krijgen in beleid. Hier in Nederland en ook in landen waar ons ontwikkelingsgeld zich op richt, is beleidsbeïnvloeding belangrijk, dus het kunnen delen van ervaringen en ideeën met beleidsmakers. Onder Schoof werd dit heel lastig zo niet onmogelijk gemaakt. Ik vraag mij af of dit nu weer volledig is hersteld in het Nederlandse beleid. Is beleidsbeïnvloeding geen uitsluitingsgrond meer voor financiering? Hoe kunnen we dit verankeren voor de lange termijn? Welke rol kan de minister spelen in verdachtmakingen en aanvallen op maatschappelijke organisaties die opkomen voor democratie en mensenrechten, dus ook vrouwenrechten? Kan de minister ervoor zorgen dat die verdachtmakingen en aanvallen niet worden geaccepteerd, uit welke hoek die ook komen?

Eigenlijk moeten we het geld volgen als het gaat om de financiering van de antirechtenbeweging. Wie financiert dat? Pakken we de daders genoeg aan? We moeten bekijken waar die financiering vandaan komt. Een deel komt uit Rusland en dat is lastiger om aan te pakken, maar een deel komt ook van bondgenoten, vanuit de Verenigde Staten en bondgenoten in Europa, bijvoorbeeld uit Spanje. Het geld komt van de conservatieve bewegingen die daar actief zijn. Daarom kan die mondiale antirechtenbeweging ook zo goed groeien. Wat kunnen wij doen om de financiering aan te pakken? Wat kunnen we doen om landen onder druk te zetten om ervoor te zorgen dat dit netwerk niet vanuit dat land wordt geopereerd? Daar heb ik vragen over.

Dan wil ik het nog hebben over vrouwen en meisjes in oorlogsgebieden. We hebben het hier eerder gehad over conflictgerelateerd seksueel geweld in Sudan, Oekraïne en Gaza. Dat is gruwelijk en we moeten alles op alles zetten om vrouwen en meisjes te beschermen en om slachtoffers te helpen. Maar er is meer. De afgelopen vijf jaar is het aantal vrouwen en meisjes dat is omgekomen bij gewapende conflicten verdubbeld. Huiselijk geweld neemt toe door trauma en door meer wapens in een samenleving die in conflict is, die in oorlog is. Tegelijkertijd lezen we ook dat 40% van de vrouwenorganisaties die actief zijn in conflict- en crisisgebieden het komende jaar hun werk tijdelijk of helemaal moeten stoppen vanwege geldgebrek. Ik vind dat wel problematisch. Dat is pijnlijk, want die zijn nu juist in die gebieden zo keihard nodig. Wat zou Nederland extra kunnen doen om ervoor te zorgen dat juist de organisaties die zich onder de allermoeilijkste omstandigheden inzetten voor vrouwen en meisjes, niet omvallen?

Dan wil ik het ook nog hebben over Afghanistan. We hebben het net gehad over de gesprekken die worden gevoerd met de taliban. Ik ben heel benieuwd wat de minister daarover gaat zeggen. Wat vindt hij daarvan? Wat doet dat in verband met het legitimeren van het regime dat vrouwenrechten zo ontzettend onder druk zet? We hebben het namelijk over Afghanistan, waar meiden en vrouwen worden uitgewist door de taliban, waar basisrechten voor vrouwen systematisch worden geschonden en waar vrouwen geen menswaardig bestaan kunnen leiden. In Afghanistan word je gestraft en vervolgd omdat je als meisje bent geboren. Vrouwen worden daar onzichtbaar gemaakt en uitgesloten. De manier waarop vrouwen en meisjes moeten overleven en het structureel schenden van hun rechten en vrijheden, zorgen ervoor dat in 2025 75% van de Afghaanse vrouwen een slechte mentale gezondheid heeft. Ze worden kapotgemaakt.

De verhalen zijn hartverscheurend, maar ik word er ook echt ongelofelijk boos van dat

Aan ongecorrigeerde verslagen kan geen enkel recht worden ontleend. Uit ongecorrigeerde verslagen mag niet letterlijk worden geciteerd. Inlichtingen: verslagdienst@tweedekamer.nl

dit kan gebeuren. Wat kunnen we doen? Hoe kunnen we vrouwgeleide organisaties en individuele vrouwen die zich inzetten voor vrouwenrechten daar, buiten het land en in het land, steunen? Wat is er nog mogelijk en hoe kunnen we dat doen? Hoe kunnen we gezondheidszorg voor vrouwen ondersteunen? Hoe kunnen we er bijvoorbeeld voor zorgen dat gezondheidsklinieken die zijn gesloten weer gaan functioneren? Wij weten ook dat daar geen verloskundigen meer worden opgeleid, omdat vrouwen niet naar school mogen en mannen dit niet mogen doen. Tegelijkertijd is de moedersterfte gigantisch hoog. Hoe kunnen we onderwijs voor meisjes ondersteunen of überhaupt ervoor zorgen dat meisjes onderwijs kunnen volgen, al is het maar online? Wat is er nog mogelijk? Wat gaan we doen? Als we geen humanitaire hulp geven, dan raken we vrouwen en meisjes daar dubbel. Meer dan 10,7 miljoen vrouwen en meiden in Afghanistan zijn afhankelijk van humanitaire ondersteuning. Meer dan 10 miljoen! Wat kunnen we voor hen doen? Moeten wij langjarige steun vrijmaken om de menswaardigheid van vrouwen en meisjes in Afghanistan zo veel mogelijk te beschermen? Hoe gaat deze minister dat doen?

Kunnen we de diplomatieke druk op de taliban opvoeren om te stoppen met het uitwissen van vrouwen en om vrouwenrechten te respecteren? Hoe kan Nederland hier het voortouw in nemen? Kan Nederland bijvoorbeeld een internationale conferentie hierover organiseren of een internationale coalitie hiervoor organiseren en daarin vooroplopen? Welke mogelijkheden ziet de minister hier? Graag krijg ik ook een reflectie op de gesprekken die worden gevoerd met diezelfde taliban over de migratiedeals, want als wij dit serieus willen nemen, dan kan dat niet allebei bestaan.

Dank u wel, voorzitter.

De **voorzitter**:
Dank u wel, mevrouw Dobbe.

Mevrouw **Maes** (VVD):
Ik ben benieuwd naar het volgende. Ik ben het voor een groot deel eens met het verhaal van mevrouw Dobbe. Het spreekt mij zeer aan, zeker het laatste stuk over Afghaanse vrouwen. Tegelijkertijd denk ik: ja, oké, helemaal mee eens en het zou heel goed zijn als we die vrouwen rechtstreeks kunnen bereiken, maar dat is dan waarschijnlijk toch heel ingewikkeld zonder dat we ook iets doen met de mannen in Afghanistan. We kunnen dit debat waarschijnlijk niet voeren zonder dat wij ons ervan bewust zijn dat we ook met de taliban of misschien andere mannen in Afghanistan het gesprek moeten voeren. Hoe kijkt u daarnaar? Hoe reflecteert u daarop? Ik snap helemaal wat u wil, maar hoe krijg je dat voor elkaar als je niet bereid bent om ook maar enig gesprek met de taliban te hebben?

De **voorzitter**:
Ik neem aan dat u mevrouw Dobbe aanspreekt en niet mij als voorzitter.

Mevrouw **Dobbe** (SP):
We zijn ook heel benieuwd wat de voorzitter hiervan vindt, hoor!

Dit is wel een beetje een rare interruptie, want mijn kritiek is natuurlijk dat het talibanregime op dit moment wordt gelegitimeerd door te spreken over migratie. Nederland wil op dit moment namelijk iets van de taliban. Daarom gaan we in gesprek

Aan ongecorrigeerde verslagen kan geen enkel recht worden ontleend. Uit ongecorrigeerde verslagen mag niet letterlijk worden geciteerd. Inlichtingen: verslagdienst@tweedekamer.nl

en dat legitimeert dat regime. Ik snap dat niet zo goed. Als er wordt gezegd "we willen niet dat dit regime wordt gelegitimeerd", dan moet je dit soort gesprekken niet op deze manier voeren. Dat is anders dan bijvoorbeeld de diplomatieke druk opvoeren op de taliban, op de mannen van de taliban, om ervoor te zorgen dat vrouwenrechten worden gerespecteerd in Afghanistan. Dat zijn echt twee verschillende dingen. Mevrouw Maes vermengt die twee verschillende dingen hier, terwijl de gesprekken die nu worden gevoerd en die het regime van de taliban legitimeren, juist de rechten van vrouwen in Afghanistan verslechteren, terwijl die al door de bodem zijn gegaan. Dat moet mevrouw Maes dus echt even scherp hebben en scherpstellen, ook voor zichzelf.

De **voorzitter**:
Mevrouw Maes, uw laatste interruptie.

Mevrouw **Maes** (VVD):
Ik ben me ervan bewust dat dit mijn laatste interruptie is. Ik vind dit toch ingewikkeld, want nu geeft mevrouw Dobbe … U verwijt mijn collega Bamenga dat hij geen antwoord op de vragen geeft, maar dat doet u nu zelf ook niet en ik snap dat. U zegt dat ik dingen vermeng. Ja, natuurlijk vermeng ik dingen, want ik wil iets bereiken voor de vrouwen in Afghanistan. Dat willen we beiden en daarin vinden we elkaar. Maar hoe ga je dat voor elkaar krijgen als je niet praat met de machthebbers? En ja, natuurlijk, u verwijst steeds naar dat gesprek — het was één gesprek — waarin wij iets wilden van de taliban. Dat ging over migratie. In dit geval willen we ook iets van de taliban, namelijk dat zij iets doen aan de rechten van vrouwen. Ik zou dus heel graag willen dat mevrouw Dobbe daar toch nog enige reflectie op loslaat.

Mevrouw **Dobbe** (SP):
Ik vind het prima, hoor, als deze minister met de taliban gaat praten en, opdat de vrouwenrechten kunnen worden gerespecteerd, zegt: als jullie de vrouwenrechten niet respecteren, dan leggen wij keiharde sancties op en doen we alles om het jullie regime zo moeilijk mogelijk te maken om te kunnen functioneren. Maar dat gesprek wordt natuurlijk helemaal niet gevoerd. Mevrouw Maes doet nu net alsof de ministers en het kabinet in gesprek zijn gegaan met de taliban over vrouwenrechten, maar dat is helemaal niet waar. Het is ook echt een valse voorstelling van zaken om net te doen alsof dat zo is. Die gesprekken zijn gevoerd omdat Nederland iets wilde van de taliban. Nederland wilde migratiedeals sluiten met de taliban. Daarmee, alleen al door het voeren van dat gesprek, heeft Nederland de taliban gelegitimeerd. Dat is het legitimeren van hetzelfde regime dat nu vrouwen uitwist. Die twee dingen zijn echt gescheiden van elkaar. Het legitimeren van dat regime — als de VVD dat steunt — heeft heel veel schade gedaan aan vrouwen en vrouwenrechten in Afghanistan.

De **voorzitter**:
Dank u wel, mevrouw Dobbe. Ik zie geen verdere interrupties. Dan gaan we naar de eerste termijn van de VVD, naar mevrouw Maes.

Mevrouw **Maes** (VVD):
Dank, voorzitter. Over Afghanistan gaan we het vast nog wel hebben deze dag.

Voorzitter. Het recente rapport over de lhbtiq-acceptatie onder jongeren staat ons allemaal nog bij. De conclusie van dat rapport staat niet op zichzelf. Mijn fractie ziet de afname van homoacceptatie en vrouwenrechten wereldwijd als twee kanten van

Aan ongecorrigeerde verslagen kan geen enkel recht worden ontleend. Uit ongecorrigeerde verslagen mag niet letterlijk worden geciteerd. Inlichtingen: verslagdienst@tweedekamer.nl

dezelfde medaille. Daarom is het goed dat dit kabinet weer meer investeert in SRGR, seksuele en reproductieve gezondheid en rechten, vrouwenrechten en gendergelijkheid. Mondiale vooruitgang wordt onder andere ondermijnd door de opmars van onlinedesinformatie over vrouwenrechten en gendergelijkheid. Collega's zeiden daar ook al van alles over.

De VVD onderschrijft het belang van het tegengaan van gecoördineerde digitale campagnes vanuit bijvoorbeeld Rusland en conservatieve antirechtennetwerken om vrouwelijke politici, journalisten en mensenrechtenverdedigers te intimideren. In zijn recente brief geeft de minister aan zich specifiek te willen richten op het tegengaan van de zogeheten manosfeer. Kan de minister toelichten wat er specifiek met deze middelen wordt gedaan en hoe dat moet leiden tot het bestrijden van desinformatie? Wat heeft de in 2026 gestarte pilot tot nu toe opgeleverd.

Daarnaast leest de nadruk op de manosfeer in de brief wat de VVD betreft iets te nauw. Dit wekt de indruk dat de minister wegkijkt van de verwoestende rol die religieus fundamentalisme speelt bij het ondermijnen van vrouwenrechten. In landen zoals Sudan, Afghanistan, Pakistan en Iran zien we dat vrouwenrechten en lichamelijke zelfbeschikking onder druk van religieus fundamentalisme niet bestaan. Bovendien vloeien onlinevrouwenhaat en religieus fundamentalisme steeds vaker in elkaar over. Is de minister bereid toe te zeggen dat de middelen tegen desinformatie niet beperkt blijven tot de manosfeer, maar ook worden ingezet tegen online- en offlinebeïnvloeding vanuit religieus fundamentalisme? Kan de minister inzichtelijk maken hoe religieus fundamentalisme wordt meegewogen bij de allocatie van middelen voor SRGR en vrouwenrechten?

In het verlengde daarvan mogen we ook de rechten van lhbtiq-personen niet vergeten. Dezelfde krachten die de aanval openen op vrouwenrechten en veilige abortus richten hun pijlen op die gemeenschap. Zowel de internationale rapportages als het vorige maand verschenen rapport waren wat dat betreft veelzeggend. Hoe zorgt de minister dat ook de bescherming van lhbtiq+-rechten verankerd blijft binnen de internationale inzet op mensenrechten en SRGR?

Dan neemt ook nog het conflictgerelateerde seksueel geweld enorm toe wereldwijd, wat weer leidt tot psychische klachten, seksueel overdraagbare aandoeningen en onveiligheid voor vrouwen en meisjes. De collega's hebben hierover kunnen horen tijdens hun reis naar Tsjaad, maar ook in Oekraïne komt dit voor en helaas ook in de vluchtelingenkampen in Gaza. Triest genoeg komen uit dat seksuele geweld ook steeds vaker gedwongen huwelijken voort, nota bene met de dader, om de eer van de familie te redden. Ik hoef u niet uit te leggen dat dit vooral bij moslimmeisjes het geval is, waar eer een belangrijk element is van de cultuur en waardoor de levens van de meisjes voorgoed worden verwoest. In recente brieven van de minister las ik daar weinig over. Tragisch genoeg is de meestgenoemde reden voor gedwongen huwelijken het verlichten van de financiële druk in gezinnen. Meisjes in vluchtelingenkampen worden door hun vader uitgehuwelijkt in ruil voor een zak meel. Als dit de realiteit is, geeft dit heel duidelijk aan hoe weinig het leven van een jong meisje waard is in sommige landen. Ik vind dit op geen enkele wijze te verdedigen. Ik hoor graag hoe de minister hiernaar kijkt en of hij voornemens is specifiek voor deze meisjes iets te doen en, zo ja, wat dan. Bijkomend probleem is dat vrouwen en meisjes vaak geen aangifte kunnen doen. Wetende dat dit zo is, hoe zorgt de minister dat de veiligheid van meisjes en vrouwen in

Aan ongecorrigeerde verslagen kan geen enkel recht worden ontleend. Uit ongecorrigeerde verslagen mag niet letterlijk worden geciteerd. Inlichtingen: verslagdienst@tweedekamer.nl

vluchtelingenkampen gewaarborgd wordt? Ik denk bijvoorbeeld aan het creëren van meer safe spaces in vluchtelingenkampen.

Naast gedwongen huwelijken is gendergerelateerd geweld in algemene zin toegenomen, zoals verkrachting, seksuele intimidatie en huiselijk geweld. Mijn fractie vindt het belangrijk dat na dit soort tragische incidenten vrouwen en meisjes toegang hebben tot abortus of hiv-medicatie, maar ook de ruimte hebben om de situatie bespreekbaar te maken. Die ruimte kan niet overschat worden, want door schaamte, angst voor stigmatisering en de beperkte beschikbaarheid van hulpverlening blijft een deel van het geweld vermoedelijk buiten beeld. Mede in het licht van de aangenomen motie van mijn hand om te zorgen dat slachtoffers van conflictgerelateerd seksueel geweld via één geïntegreerde aanpak zowel medische en psychosociale zorg krijgen als ondersteuning bij het veiligstellen van forensisch bewijs: heeft de minister deze wens van de Kamer al doorgeleid aan organisaties als UNFPA? Zo ja, wat was daarop de reactie? Als het antwoord nee is, hoe gaat de minister ervoor zorgen dat dit alsnog onderdeel wordt van door Nederland gefinancierde programma's?

Mijn fractie is het eens met de minister, die in zijn brief schrijft dat de bevordering van SRGR bijdraagt aan economische ontplooiing van vrouwen en meisjes. Het geeft hun keuzevrijheid en autonomie, wat weer bijdraagt aan onderwijskansen en economische zelfstandigheid. Voorwaarde is wel dat SRGR-diensten dan ook beschikbaar zijn en de vrouwen en meisjes er gebruik van mógen maken van hun familie en de gemeenschap waarin ze opgroeien. Aan die voorwaarde kan helaas lang niet altijd worden voldaan. Wat de VVD betreft zit het succes van het ontwikkelingsbeleid daarom in grotere economische zeggenschap en zelfstandigheid van vrouwen. Een vrouw die gezond is en zelf kan beslissen of en, zo ja, wanneer zij kinderen krijgt, heeft de handen vrij om een opleiding af te ronden, te werken en in haar eigen levensonderhoud te voorzien. Daarom vindt de VVD het versterken van de economische positie van vrouwen de beste manier om hun maatschappelijke positie te verstevigen. Dit draagt ook bij aan de situatie van gezinnen en zelfs hele gemeenschappen, die zo uit hulpafhankelijkheid kunnen komen. Dit staat terecht als prioriteit in de memorie van toelichting bij de begroting. Ik wil de minister vragen hoe hij deze ambitie uit de begroting concreet handen en voeten gaat geven.

Tot slot een paar opmerkingen over de doelmatige besteding van middelen. De minister zegt in zijn brief vast te houden aan gendermainstreaming. Mijn fractie vindt het moeilijk voorstelbaar dat dit echt werkt, zeker in landen waar vrouwenrechten nooit hoog op de agenda hebben gestaan en zeker nu vrouwenrechten meer en meer onder druk staan. Kan de minister toelichten waarom hij wel denkt dat gendermainstreaming werkt? Waar blijkt dat precies uit? Ziet de minister mogelijkheden om SRGR- en vrouwenrechtenprogramma's slimmer te koppelen aan economische instrumenten zoals het Dutch Good Growth Fund, zodat vrouwelijke ondernemers in ontwikkelingslanden betere toegang krijgen tot mkb-kredieten, eigendomsrecht en handelsketens?

Dan nog een paar opmerkingen over multilaterale organisaties. Recent waren we met de commissie in Brussel. Daar hoorden we van de Europese Commissie dat het werk van verschillende VN-organisaties nogal eens overlapt. Dat lijkt mij zeker het geval bij UNFPA, UNAIDS en UN Women. Kan de minister inzichtelijk maken waar de overlap zit in de verschillende mandaten, hoe de Nederlandse bijdrage daarin verwerkt is en ook hoe hij waarborgt dat de Nederlandse steun aan lokale organisaties niet overlapt met

Aan ongecorrigeerde verslagen kan geen enkel recht worden ontleend. Uit ongecorrigeerde verslagen mag niet letterlijk worden geciteerd. Inlichtingen: verslagdienst@tweedekamer.nl

steun van de VN voor lokale organisaties?

Ik dank u, voorzitter.

De **voorzitter**:
Dank u wel, mevrouw Maes. Ik zie een interruptie van mevrouw Dobbe en daarna van de heer Bamenga.

Mevrouw **Dobbe** (SP):
De opmerking over gendermainstreaming is toch wel bijzonder. De VVD wilde in de vorige periode geen aparte post vrouwenrechten, omdat we het allemaal zouden mainstreamen in het ontwikkelingsbeleid. Nu vraagt de VVD zich af of dat wel werkt. Dat is ook wel bijzonder.

De VVD heeft het ook over religieus extremisme als het gaat over het actief tegengaan van vrouwenrechten en de antivrouwen- en antirechtenbeweging die bestaat. Ik vraag me het volgende af over religieus extremisme. De financiering van de mondiale antirechtenbeweging komt uit conservatief-religieuze hoek, dus dat is inderdaad religieus extremisme, denk ik, want dat zijn denkbeelden die actief worden verspreid om te zeggen dat vrouwen minderwaardig zijn, dat je als man je vrouw mag slaan et cetera. Dat noem ik ...

De **voorzitter**:
Kunt u tot uw vraag komen, mevrouw Dobbe?

Mevrouw **Dobbe** (SP):
... religieus extremisme. Dan is mijn vraag: is de VVD ook bereid om de landen vanwaaruit dat religieus extremisme en die ideeën worden gefinancierd, zoals de Verenigde Staten en bijvoorbeeld in Europa Spanje, erop aan te spreken om te stoppen met het faciliteren van die antirechtenbeweging in hun land?

Mevrouw **Maes** (VVD):
Dank voor deze vraag. Ik moet zeggen: tijdens uw betoog hoorde ik uw verhaal over financiering van de antirechtenbeweging. U zei daarover dat je eigenlijk het geld moet volgen. Ik vond dat een heel interessant voorstel, dus daar kunt u mij zeker vinden. Of we daarmee de landen direct moeten aanspreken, lijkt mij een punt voor de minister om even op in te gaan, maar het lijkt mij zeker heel verstandig om te kijken waar het geld precies vandaan komt. Inderdaad, ik ben het met u eens dat religieus fundamentalisme ... Ik noem daar niet voor niets geen landen bij, maar ik vind het belangrijk om daar heel goed naar te kijken.

De **voorzitter**:
Mevrouw Maes, ik zou u nogmaals willen vragen om via de voorzitter te spreken en over "mevrouw Dobbe" te spreken in plaats van over "u", want ik voel me elke keer aangesproken.

De heer **Bamenga** (D66):
Ik had meer een soort verhelderende vraag aan mevrouw Maes, omdat zij sprak over religieuze fundamentalisten. Ze sprak ook over het feit dat het belangrijk is om het beleid niet nauw te maken. Ik ben het er absoluut mee eens dat je dat zeker moet verbreden

Aan ongecorrigeerde verslagen kan geen enkel recht worden ontleend. Uit ongecorrigeerde verslagen mag niet letterlijk worden geciteerd. Inlichtingen: verslagdienst@tweedekamer.nl

en dat we geen enkele oorzaak uit het uit het oog moeten verliezen. Maar ik meende zelf dat die religieuze fundamentalisten onderdeel zijn van de antirechtenbeweging, want die wordt wel genoemd in het beleid. Ziet mevrouw Maes dat anders of ziet mevrouw Maes dat ook?

Mevrouw **Maes** (VVD):
Wat mij betreft zie ik dat, dus dat is een makkelijk antwoord. Wat voor mij wel belangrijk is om te benadrukken, en dat heb ik ook geprobeerd te doen in mijn inbreng, is dat we ook niet de ogen mogen sluiten voor religieus fundamentalisme uit de hoek van de islam. In alle eerlijkheid: in de brieven van de minister staat eigenlijk niets over de islam. Ik denk dat dat wel een kern van het probleem is. Daar wil ik zeker niet omheen gaan. Dit was even een aanvulling op de vraag van de heer Bamenga.

De **voorzitter**:
Dank u wel, mevrouw Maes. Meneer Bamenga is voor nu tevreden. We gaan over naar de eerste termijn van mevrouw Van Ark van het CDA.

Mevrouw **Van Ark** (CDA):
Dank u wel, voorzitter. Dit jaar is het precies 70 jaar geleden dat Marga Klompé de eerste vrouwelijke minister van Nederland werd. Zij zette zich eerder ook al in voor mensenrechten en menselijke waardigheid, onder andere als een van de onderhandelaars over de Universele Verklaring van de Rechten van de Mens van de Verenigde Naties. Zeven decennia later zijn vrouwenrechten nog verre vanzelfsprekend. Meisjes in Afghanistan mogen niet naar school. Vrouwen in oorlogsgebieden worden slachtoffer van seksueel geweld. Wereldwijd staat de toegang tot goede gezondheidszorg onder druk.

Voorzitter. Ieder mens heeft recht op veiligheid en de mogelijkheid zijn of haar toekomst zelf vorm te geven. In een wereld die steeds vaker in brand staat, gaan de rechten en kansen van meisjes en vrouwen echter als allereerste in rook op. Het is goed dat we daarom specifiek stilstaan bij het onderwerp vrouwenrechten. Voor het CDA is dit belangrijk. Juist als vrouwenrechten onder druk staan, voelen wij de noodzaak om ons hier harder voor uit te spreken. Vorig jaar vroeg ik in mijn maidenspeech wat er zou gebeuren als vrouwen en jongeren vaker aan tafel zitten. Ik denk dat het antwoord in ieder geval tweeledig zou kunnen zijn. Ik denk dat samenlevingen waarin vrouwen kunnen meedoen, economisch sterker en weerbaarder zijn. Ook zijn vrede en veiligheid beter gewaarborgd als vrouwen aan tafel zitten. Daarmee draagt het bevorderen van vrouwenrechten ook bij aan internationale veiligheid.

Voorzitter. Het kabinet heeft aangegeven de komende jaren extra middelen uit te trekken voor vrouwenrechten en gendergelijkheid. Het CDA steunt dat van harte. Mede dankzij de aangenomen motie-Boswijk uit november 2024 is er opnieuw een financieringsinstrument voor vrouwen, vrede en veiligheid. Een belangrijk onderwerp, omdat vrouwen in oorlog vaak bijzonder kwetsbaar zijn. Binnen FemFocus is hier bijna 40 miljoen beschikbaar voor gekomen, tot en met 2030. Mijn vraag aan de minister is hoe deze middelen ingezet worden om vrouwen daadwerkelijk te betrekken bij vredesprocessen. Ik denk overigens dat Marga Klompé, als eerste vrouwelijke minister van Nederland, dit een prachtig fonds had gevonden. Ze had ongetwijfeld vrouwen graag verteld over haar ervaringen. Overigens vond zij haar rol destijds heel erg bescheiden en vond ze het helemaal niet zo bijzonder om de eerste vrouwelijke minister

Aan ongecorrigeerde verslagen kan geen enkel recht worden ontleend. Uit ongecorrigeerde verslagen mag niet letterlijk worden geciteerd. Inlichtingen: verslagdienst@tweedekamer.nl

te zijn.

Voorzitter. De minister heeft aangekondigd extra middelen in te zetten tegen conflictgerelateerd seksueel geweld, onder meer in Sudan, Oekraïne, Syrië en Congo. Daarbij gaat specifieke aandacht uit naar medische zorg, traumaverwerking, juridische hulp en economische versterking. We weten dat slachtoffers vaak ook nog eens worden verstoten door hun eigen familie of gemeenschap. Hoe worden de extra middelen ingezet om ervoor te zorgen dat deze vrouwen niet alleen medische en psychologische hulp ontvangen, maar ook worden geholpen om hun leven opnieuw op te bouwen en weer een plek te geven in de gemeenschap?

Ik wil ook nog stilstaan bij een nieuwe vorm van geweld. Mijn collega Kröger sprak er al over. Dat is het onlinegeweld waarmee vrouwenrechtenverdedigers steeds vaker mee te maken krijgen, dankzij — of "helaas", moet ik zeggen — AI wordt dit steeds makkelijker en worden vrouwenrechtenverdedigers steeds vaker geconfronteerd met intimidatiecampagnes en zaken zoals deepfakes, heb ik begrepen. Heeft het ministerie hier aandacht voor? Hoe wil de minister dit in programma's een plek geven? Is er bijvoorbeeld hulp, ondersteuning of expertise vanuit het ministerie beschikbaar voor maatschappelijke organisaties die financiering ontvangen vanuit het ministerie en te maken krijgen met dit soort intimidatie?

Voorzitter. Afghanistan. De Kamer heeft altijd veel aandacht gehad voor het conflict in Afghanistan, maar nu is het toch oorverdovend stil geworden. Dat hoor ik ook van de maatschappelijke organisaties die daar nog veel hulp verlenen. Tegelijkertijd is de gezondheidszorg voor vrouwen en jonge moeders erbarmelijk slecht geworden. Afghanistan is op dit moment een van de slechtste landen ter wereld geworden om een kind ter wereld te brengen. Het CDA wil organisaties die daar hulp bieden, zo veel mogelijk ondersteunen, niet alleen financieel maar ook diplomatiek. Eerder vroeg mijn collega Boswijk of wij een post konden openen in Afghanistan, geen officiële post, maar een soort afgeleide daarvan. Hoe kijkt de minister daar nu naar? Wil de minister op korte termijn in gesprek gaan met hulporganisaties over wat zij van Nederland nodig hebben om hun werk onder deze moeilijke omstandigheden voort te kunnen zetten? Is de minister bereid om samen met de minister van Buitenlandse Zaken te verkennen of we dit ook in Europees verband kunnen oppakken? De EU is zelf nog vertegenwoordigd in Afghanistan. Kan Nederland de Europese aanwezigheid beter benutten om hulporganisaties diplomatiek te ondersteunen?

Voorzitter. Het kabinet investeert ook extra in seksuele en reproductieve gezondheid en rechten, onder meer via de Global Financing Facility van de Wereldbank. Voor het CDA is het van belang dat daarmee ook lokale gezondheidssystemen structureel sterker worden gemaakt. In dit kader wil ik ook specifiek aandacht vragen voor het tegengaan van vrouwelijke genitale verminking. Organisaties zoals Amref en Plan International zetten zich in om deze schadelijke praktijk tegen te gaan door onder andere in te zetten op voorlichting en het betrekken van ouders, religieuze leiders en lokale gemeenschappen. Hier in de Kamer hoorde ik het verhaal van een dappere vrouw. Zij vertelde mij hoe ze met steun van dit programma echt kon opkomen voor zichzelf als jong meisje, wetende dat ze thuis niet begrepen en verstoten zou worden. Dat was hartverscheurend om te horen. Het laat zien hoe belangrijk het is dat er organisaties zijn die voorlichting geven en deze meisjes een stem geven. Het CDA wil de minister vragen om een extra inzet te doen op de financiering voor het tegengaan van genitale

Aan ongecorrigeerde verslagen kan geen enkel recht worden ontleend. Uit ongecorrigeerde verslagen mag niet letterlijk worden geciteerd. Inlichtingen: verslagdienst@tweedekamer.nl

verminking. We zien wereldwijd de financiering teruglopen. Zo zag het programma van UNFPA en UNICEF om genitale verminking tegen te gaan 45% van het budget slinken. Het CDA wil Nederland en de minister vragen om een stukje van dit gat te dichten. Wij vragen dus niet alleen om leiderschap te tonen en dit thema op de agenda te blijven zetten, maar ook om een financiële bijdrage te doen. Ons voorstel is een extra bijdrage van 2 miljoen euro. Daar zullen wij straks een amendement voor indienen.

Voorzitter. Het CDA vindt het belangrijk dat Nederland zich hard maakt voor thema's waarbij niet alleen geld de oplossing is. Vaak is diplomatieke inzet net zo belangrijk. Mijn vraag is: kan de minister toezeggen dat de bestrijding van genitale verminking hoog op de internationale agenda blijft staan en dat Nederland hierin een voortrekkersrol speelt? Hoe wordt deze inzet geborgd binnen de nieuwe SRGR-programma's?

Voorzitter. De Adviesraad Internationale Vraagstukken wijst er in zijn recente advies Gezamenlijk investeren in transities op dat Nederland veel meer kan doen met filantropische organisaties en particuliere financiers. Ik vind dat slim. In tijden van krimpende budgetten moeten we ervoor zorgen dat onze euro's meer impact hebben. Dat doen we door meer en beter samen te werken. Een voorbeeld hiervan is de Gates Foundation, die veel investeert in mondiale gezondheid en SRGR. We hebben begrepen dat de Gates Foundation een internationale coalitie op het gebied van SRGR wil vormen, onder meer met de Scandinavische landen. Mijn vraag is: is de minister bekend met dit initiatief? Zou Nederland zich niet bij zo'n coalitie moeten aansluiten?

Voorzitter. Tot slot de internationale samenwerking via de Verenigde Naties, die ik ontzettend belangrijk vind. Via de VN betaalt Nederland mee aan verschillende organisaties die zich inzetten voor vrouwenrechten en -gezondheid, waaronder UN Women en UNFPA. Deze organisaties hebben ieder hun eigen expertise, maar hebben ook deels een overlappend mandaat, bijvoorbeeld op het gebied van bestrijding van gendergerelateerd geweld. Binnen de VN wordt in het kader van de UN80-hervormingsagenda al gekeken naar de mogelijke voordelen van het samenvoegen van deze organisaties. Nederland heeft eerder aangegeven dat nog onvoldoende duidelijk is of daarbij de belangrijkste taken van beide organisaties behouden blijven. Kan de minister aangeven hoe Nederland inmiddels tegenover deze mogelijke samenvoeging staat? Onze fractie is niet direct voor- of tegenstander van een samenvoeging, maar gezien de krimpende budgetten zien wij wel de noodzaak om stappen te zetten om effectief te blijven en slagkracht te behouden. Internationale samenwerking is er wat ons betreft namelijk bij gebaat dat geld zo effectief mogelijk besteed wordt.

Dank u wel, voorzitter.

De **voorzitter**:
Dank u wel, mevrouw Van Ark. Ik zie geen interrupties aan de kant van de Kamer. Die waren er ook bijna niet meer, dus dat kan ook niet. We gaan kijken hoelang de minister nodig heeft. Er zijn veel vragen gesteld.

Minister **Sjoerdsma**:
Voorzitter, ik zou het in een minuutje of twintig willen proberen. Misschien dat het iets uitloopt.

De **voorzitter**:

Aan ongecorrigeerde verslagen kan geen enkel recht worden ontleend. Uit ongecorrigeerde verslagen mag niet letterlijk worden geciteerd. Inlichtingen: verslagdienst@tweedekamer.nl

Dat zien wij u in principe om 11.35 uur weer terug. Als het iets uitloopt, dan wachten we even.

De vergadering wordt van 11.14 uur tot 11.38 uur geschorst.

Voorzitter: Bamenga

De **voorzitter**:
Welkom iedereen. We vervolgen het WGO. Het is de eerste termijn van de minister. Het woord is aan de minister. O, ik zie dat mevrouw Dobbe een punt van orde heeft.

Mevrouw **Dobbe** (SP):
Ik voorzie iets voor het vervolg van dit debat. Wij hebben ongeveer een uur om dit allemaal af te ronden. Ik weet niet hoeveel vragen de minister heeft gekregen, maar het zijn er volgens mij best wat. We kunnen dus twee dingen doen. Óf we gaan nu verder, maar dan gaan we het echt afraffelen, denk ik, en komen we er alsnog achter dat we het niet gaan redden. Óf we maken nu de eerste termijn af, raffelen het niet af en kijken naar een moment, misschien iets later, voor een heel kort debatje. Dan kunnen we in ieder geval ook de tweede termijn fatsoenlijk doen. Ik voorzie namelijk gewoon dat we dit niet gaan redden.

De **voorzitter**:
We kunnen ook gewoon kijken hoever we komen en dan kijken wat er nodig is. Is dat misschien een voorstel?

Mevrouw **Dobbe** (SP):
Ja, tenzij we nu dus heel erg haast gaan maken. Dan gaan we het namelijk afraffelen met het oog op dat we het anders niet redden. Daarom wilde ik dat van tevoren agenderen. Ik wil wel gewoon interrupties kunnen doen en niet gehaast worden bij dit belangrijke onderwerp.

De **voorzitter**:
Volgens mij kunt u uw interrupties gewoon doen zoals u die normaal gesproken ook zou doen. We kunnen kijken hoever we komen. Daarna kunnen we inderdaad kijken hoe we het eventueel kunnen afmaken, als het qua tijd nog niet helemaal voorbij is. Ik zie dat mevrouw Kröger ook nog iets wil zeggen.

Mevrouw **Kröger** (PRO):
Ik wil dit bijvallen. We hebben nog een uur en vijf minuten voor de hele beantwoording van de minister én een tweede termijn. Ik denk dat iedereen die weleens vaker bij een debat heeft gezeten, kan zien dat dit niet zo'n reële tijdsplanning is. Dan heb ik eigenlijk liever dat we nu gewoon zeggen: we gebruiken het uur zo goed mogelijk en doen die tweede termijn op een later moment.

De **voorzitter**:
Er hebben zich in ieder geval twee leden uitgesproken. Ik kijk even naar de andere leden om te zien hoe zij erin staan.

Mevrouw **Maes** (VVD):
Voorzitter, wat mij betreft beginnen we gewoon zo snel mogelijk. Dan kunnen we de tijd

Aan ongecorrigeerde verslagen kan geen enkel recht worden ontleend. Uit ongecorrigeerde verslagen mag niet letterlijk worden geciteerd. Inlichtingen: verslagdienst@tweedekamer.nl

goed gebruiken en kijken we hoever we komen.

Mevrouw **Van Ark** (CDA):
Zo kijk ik er ook naar. Laten we gewoon beginnen en kijken hoever we komen.

De **voorzitter**:
Oké. Dan stel ik toch voor om te beginnen. We kijken inderdaad hoever wij komen. Ik geef de minister het woord. Er is afgesproken om drie interrupties ... Nou ja, drie interrupties is in ieder geval het voorstel voor deze termijn.

Mevrouw **Dobbe** (SP):
Dat vind ik dus jammer: maar drie interrupties. Dit is een begrotingsdebat, hè! Vier interrupties in de eerste termijn vond ik al weinig, maar drie interrupties vind ik echt te weinig als ik zie hoe serieus wij dit onderwerp nemen en hoeveel vragen we hebben gesteld. Het heeft te maken met de tijd. Daarom maakte ik hier een punt van. Óf we doen meer interrupties en we zien hoever we komen, óf we zeggen: we stellen het uit.

Mevrouw **Kröger** (PRO):
Daar ben ik het totaal mee eens. Normaal is het bij een WGO, wetgeving, onbeperkt. Ik vind drie dus echt niet oké.

De **voorzitter**:
Nou ja, zullen we dan vier doen? Dat hebben we net ook gedaan. Zullen we vier doen? Ja? Ik zie mensen ja knikken. Dan geef ik de minister het woord.

Minister **Sjoerdsma**:
Dank, voorzitter. Uiteraard dank aan de Kamer voor de inbreng, met mooie anekdotes over verschrikkelijke gebeurtenissen, maar ook mooie anekdotes over voorvechters die de Kamer heeft geïdentificeerd waaraan wij ons mogen spiegelen. Ik denk dat het een belangrijk debat is over vrouwenrechten en gendergelijkheid. Door meerderen van u is ook gesignaleerd dat dit een debat is waarin het kabinet bewust een koerswijziging heeft willen inzetten ten aanzien van het vorige kabinet, door weer structureel budget vrij te maken voor vrouwenrechten en gendergelijkheid. Dat past denk ik bij de decennialange reputatie die Nederland heeft opgebouwd als voortrekker op dit gebied, overigens niet alleen in Nederland, maar ook internationaal. Die rol nemen wij weer in. Ik zal me daar ook persoonlijk voor inzetten. Ik heb bijvoorbeeld SheDecides Champions mogen worden. We hebben de eerste zeer indringende gesprekken met organisaties op het gebied van vrouwenrechten en gendergelijkheid hierover gevoerd.

Voor ik al te zeer inga op het werk dat het kabinet heeft gedaan, wil ik ook heel kort ingaan op de rol die de Kamer heeft gespeeld bij het bestendigen en beschermen van het werk dat hier is verricht. De Kamer heeft er door de motie-Hirsch en de motie-Boswijk — misschien vergeet ik nog andere moties — natuurlijk wel echt voor gezorgd dat er geld beschikbaar is gebleven op het begrotingsartikel voor vrouwenrechten en gendergelijkheid. Daardoor kon heel belangrijk steun, met name voor lokale vrouwenrechtenorganisaties, voortgezet worden. Mevrouw Dobbe vroeg daar ook naar. Ik denk dat we allemaal weten en velen hebben erover gesproken hoe belangrijk dat is in deze tijd, waarin deze steun wereldwijd onder druk staat. Vanuit de zijde van het kabinet is er dus grote waardering voor wat de Kamer daarvoor heeft gedaan, naast de inbreng van vandaag.

Aan ongecorrigeerde verslagen kan geen enkel recht worden ontleend. Uit ongecorrigeerde verslagen mag niet letterlijk worden geciteerd. Inlichtingen: verslagdienst@tweedekamer.nl

Er is ook door velen gezegd dat het beschermen en bevorderen van vrouwenrechten en gendergelijkheid belangrijk is voor vrouwen an sich, maar ook veel breder. Voor een weerbare samenleving, voor economische voorspoed, waar mevrouw Maes het over had, en voor een sterke democratie, waar mevrouw Kröger het over had, is dit echt essentieel. Om maar eens één voorbeeld te noemen: onderzoek laat zien dat landen met een betere gendergelijkheid echt een sterkere economie hebben en duurzamer groeien, en dat het dichten van die kloof een enorme hoeveelheid geld kan opleveren, om er ook maar eens economisch naar te kijken. Maar goed, we moeten het niet reduceren tot het economische plaatje, juist omdat dit gaat over hele fundamentele, principiële zaken. Dat is ook aangehaald door velen van u, zoals mevrouw Van Ark. Die zaken raken aan de integriteit van het lichaam van de vrouw, de positie van de vrouw in de samenleving en de positie van de vrouw in het gezin, maar als je het veel verder bekijkt, zie je dat die ook raken aan democratische principes en vrijheden. Onder anderen mevrouw Kröger sprak erover dat vrouwelijke politici hun carrière, soms zelfs al voordat ze die ambiëren, zien sneuvelen vanwege de enorme druk, online en offline.

Velen van u hebben ook gememoreerd hoezeer die rechten onder druk staan. Dat is ook waarom die extra inzet, diplomatiek, financieel en anderszins, vanuit het kabinet zo nodig wordt geacht. In de brief heeft het kabinet de drie budgettaire prioriteiten op begrotingsartikel 3.2 uiteengezet. Dat is ten eerste het bestrijden van seksueel geweld. Dat is ongelofelijk belangrijk. De tweede is het tegengaan van gerichte desinformatie, waar ook een aantal van u vragen over heeft gesteld. Ten derde is er natuurlijk het meerjarig investeren in lokale vrouwenrechtenorganisaties. In eigen land is met name collega Tielen van OCW hiermee aan de slag. Zij heeft natuurlijk de recent de Emancipatienota naar de Kamer gestuurd. Er zijn ook lichtpuntjes te melden. De heer Bamenga memoreerde dat al. Er zijn twee kleine doorbraken, die toch van heel groot belang zijn. In de Verenigde Staten zijn deze nacht voor het eerst een latina en een zwarte vrouw verkozen als gouverneur. Zeker in een wereld waarin er heel veel slecht nieuws op dit terrein te noemen valt, denk ik dat dit positief nieuws is.

Ik wil de Kamer kort meenemen in de volgorde waarin ik de meer dan 60 gestelde vragen wil beantwoorden. Die wil ik graag zo serieus nemen als de Kamer zelf aangeeft. Ik wil beginnen met antirechten, desinformatie en digitaal; zo noem ik het maar eventjes. Het tweede blokje is de diplomatieke voortrekkersrol, het derde vrouwenorganisaties en mainstreaming van SRGR, het vierde seksueel geweld, het vijfde de landensituatie in Afghanistan, en dan is er ook nog het zesde blokje, over begrotingen.

Ik begin met een korte inleiding over antirechten en desinformatie. Verschillende Kamerleden hebben terecht benoemd dat vrouwenrechten tegenwoordig niet alleen offline onder hele grote druk staan, maar dat dat misschien wel juist online het geval is. Wij willen er zowel in onze diplomatieke inzet als in onze programmering voor zorgen dat wij tegenwicht bieden op beide fronten, met het tegengaan van gendergerichte desinformatie en deepfakes; die zijn inderdaad veelal seksueel. Ik hoorde mevrouw Kröger dat ook zeggen. We weten overigens dat een aantal leden van deze Kamer hier helaas mee bekend is. Grote waardering vanuit het kabinet voor het manifest vanuit vijftien partijen, zeg ik uit mijn hoofd. Ik denk dat het ontzettend belangrijk is om te laten zien dat dit een partijoverstijgend onderwerp is, een probleem dat we herkennen en waar we iets aan willen doen. Deze vorm van desinformatie — dat stond onder andere in het manifest — heeft natuurlijk hele grote gevolgen voor de veiligheid van vrouwen en

Aan ongecorrigeerde verslagen kan geen enkel recht worden ontleend. Uit ongecorrigeerde verslagen mag niet letterlijk worden geciteerd. Inlichtingen: verslagdienst@tweedekamer.nl

lhbti-personen online en offline.

Over de antirechtenbeweging hebben we volgens mij een Kamerdebat staan in februari. De Kamer heeft ook nog gevraagd om een specifieke brief over hoe om te gaan met de antirechtenbeweging. Die zal in aanloop naar dat debat uiteraard komen. Maar laat ik hier in ieder geval zeggen dat het kabinet het met de Kamer, waar ik een eensgezind geluid proefde, eens is dat een tegenwicht hier ontzettend belangrijk is en dat we de gevolgen van deze antirechtenbeweging zo veel mogelijk moeten tegengaan. Die zijn namelijk desastreus.

Mevrouw Kröger vroeg in dat verband naar de algoritmes en hoe we met platforms optreden tegen dit soort haat. Het kabinet ziet binnen de EU de Digital Services Act als een instrument voor technologische soevereiniteit. Die verplicht grote platforms om de risico's van hun algoritmes te beoordelen en te beperken en om daarover transparant te zijn. Het goede nieuws is dat de Europese Commissie hierbij toezichthouder is. Als we even kijken naar hoe de toezichthouder tot nu toe omgaat met grote techbedrijven, zien we dat dat vrij fors is. Ik hoop dat die handhaving ook op dit terrein gewaarborgd wordt. Nederland zal ook steunen dat die handhaving plaatsvindt en aandringen op snelle besluiten. Daarnaast zetten wij ons als Nederland zelf natuurlijk in verschillende fora in voor het promoten van informatie-integriteit, zoals dat heet, om onlinehaat en desinformatie tegen te gaan. Dat doen we bijvoorbeeld binnen de OESO en binnen UNESCO, waar met toezichthouders wereldwijd wordt gesproken over de aanpak hiervan.

Mevrouw Kröger vroeg ook hoe om te gaan met filmpjes van seksueel geweld uit conflictgebieden, zoals bijvoorbeeld Sudan. Dat gaat om hoe die online worden verspreid en gelegitimeerd. Wij zijn in gesprek met deze bedrijven. Wij willen natuurlijk twee dingen zien. Wij willen ten eerste zien dat er geen ongewilde verspreiding van dit soort filmpjes is. Aan de andere kant willen we voor de bewijsvergaring juist ook weer niet dat deze filmpjes worden verwijderd en dat daardoor hele archieven aan bewijslast zomaar verdwijnen. Ik heb daar in een vorig bestaan ook weleens over gesproken met deze bedrijven. Het is een beetje een ingewikkelde balans, maar die proberen we met hen voor elkaar te krijgen. Daarover lopen gesprekken. We blijven dat waar mogelijk opbrengen.

Mevrouw Kröger vroeg ook of we iets meer kunnen schetsen over de achtergronden van de personen en de partijen die deze onlinecampagnes verspreiden. De premier heeft natuurlijk in zijn brief ook verwezen naar een aantal van deze organisaties. Wij richten ons natuurlijk met name op de consequenties van wat ze hier doen en op wat dat betekent voor ons ontwikkelingssamenwerkingsbeleid en voor hoe we onze partnerorganisaties het beste kunnen ondersteunen, zodat ze a een weerwoord hebben en b beschermende maatregelen kunnen nemen. De inlichtingenkant van dit verhaal ligt op een ander terrein. Die laat ik heel even bij een andere commissie dan deze.

Het spijt me; dit zijn heel veel vragen van mevrouw Kröger. Daarmee wil ik de anderen geen onrecht aandoen, maar hier heeft mevrouw Kröger, terecht, best wel op doorgevraagd.

Ze vroeg ook hoe we ervoor kunnen zorgen dat de stemmen van vrouwen in met name onafhankelijke media versterkt worden. Dat is natuurlijk ook een van de vijf prioriteiten

Aan ongecorrigeerde verslagen kan geen enkel recht worden ontleend. Uit ongecorrigeerde verslagen mag niet letterlijk worden geciteerd. Inlichtingen: verslagdienst@tweedekamer.nl

binnen het mensenrechtenbeleid van Buitenlandse Zaken. We doen een aantal dingen, maar ik wil er een paar uitlichten. Met het subsidiekader Safety for Voices steunt Nederland verschillende programma's voor journalisten wereldwijd om hun werk voort te zetten, met uiteraard bijzondere aandacht voor vrouwelijke journalisten. Zij ontvangen in het kader van die programma's bijvoorbeeld steun op het gebied van zowel fysieke als digitale veiligheid. Daarnaast zijn er nog verschillende andere programma's. Ik zal die omwille van de tijd niet allemaal doorlopen, maar daarbij gaat het ook om het versterken van de positie van vrouwelijke journalisten en mediawerkers.

Mevrouw Kröger vroeg in dit kader ook hoe autoritaire regimes, individuen en statelijke actoren deepfaketechnologie en AI gebruiken om vrouwen te onderdrukken. Dat is inderdaad een van de observaties van het "women and security"-panel van de VN. Laat ik daar heel kort en duidelijk over zijn. Het kabinet vindt die trend zeer zorgwekkend. Wij, in dit geval met name de minister van Buitenlandse Zaken, trekken met andere landen op binnen de Freedom Online Coalition en de OESO om bedrijven op te roepen om hun verantwoordelijkheid te nemen. In ieder geval in dit geval gaat het om bedrijven, dus niet om individuen. We zijn dit jaar nog, 2026, ook covoorzitter van de taskforce op AI en de mensenrechten binnen deze coalitie. Ook daar, met gelijkgezinde landen, technische experts en maatschappelijke organisaties, proberen we ervoor te zorgen dat mensenrechten een betere plek krijgen binnen de ontwikkeling van kunstmatige intelligentie, AI. Dat is onze inzet. Ik hoef volgens mij niet uit te leggen hoe ingewikkeld en stekelig dat soms is. Maar we zetten er wel enorme vaart achter.

Mevrouw Dobbe had in dit kader ook een vraag. Zij vroeg nadrukkelijk naar de financiering van deze bewegingen. Ze noemde onder andere Rusland. Wat kunnen we doen om dat aan te pakken? Ik wilde daarover twee dingen zeggen. Ik heb net een aantal dingen gezegd over het weerwoord dat we willen bieden en over hoe wij anderen in staat willen stellen, of dat nu vrouwen zelf zijn of organisaties die vrouwen helpen, om beter weerwoord en betere bescherming te kunnen bieden. Die financiering is natuurlijk wel interessant om uit te lopen. Waar komt het nu vandaan? Wie doet het en met welk doel? Daarbij zeg ik wel meteen dat deze minister en dit kabinet niet meteen een kant-en-klaar antwoord hebben op de vraag wat nu wijsheid is. Maar de intentie is om te kijken of we iets kunnen doen tegen die organisaties, voor zover het buiten de wet gaat en voor zover het als nadrukkelijk onwenselijk kan worden geacht binnen een Europees kader. Daar willen we natuurlijk naar kijken. Daarbij is de opmerking in algemene zin dat als het bijvoorbeeld vanuit Rusland komt, de kans dat wij daar iets aan kunnen doen op dit moment niet zo heel erg groot is.

Mevrouw Maes had een goede opmerking, denk ik. Zij en andere Kamerleden hadden het erover dat de middelen tegen desinformatie niet beperkt moeten worden tot de manosphere, maar ook religieus fundamentalisme moeten betreffen. Laat ik het in algemene zin zeggen: het maakt het kabinet niet uit wat de geur, kleur of smaak is van waar dit vandaan komt. Van wie het ook afkomstig is, wie de afzender ook is, of dat fundamentele religie of seksistische mannengroeperingen zijn of alles wat daartussenin zit, het is allemaal verwerpelijk en onacceptabel. In elk geval willen we het tegengaan en het tegenwerpen. Als mevrouw Maes vraagt of we dit hier ook bij moeten betrekken, denk ik dus dat dat verstandig is.

Wat betreft online religieus extremisme zien we naast het fundamenteel islamisme dat mevrouw Maes noemt natuurlijk ook bepaalde vormen van het evangelisch christendom.

Aan ongecorrigeerde verslagen kan geen enkel recht worden ontleend. Uit ongecorrigeerde verslagen mag niet letterlijk worden geciteerd. Inlichtingen: verslagdienst@tweedekamer.nl

Ook daar denk ik dat we als kabinet geen onderscheid moeten maken. Daar waar wij kunnen, moeten wij optreden. Daar wil ik wel twee dingen bij zeggen. Eén. Het is echt een beetje nieuw. Het is voor het kabinet en het ministerie nieuw om hiermee aan de slag te gaan. We zijn dus in de verkennende fase. We kijken goed hoe het werkt en hoe we ermee kunnen omgaan. Het is namelijk allemaal contextspecifiek. Wat er in Oost-Europa gebeurt is niet hetzelfde als wat er in Sub-Sahara-Afrika gebeurt. Als ik mevrouw Maes zo mag begrijpen dat we het integraal meenemen en dat we daar geen onderscheid in maken, dan zitten we helemaal op dezelfde pagina.

Mevrouw Dobbe vroeg ook het volgende. Misschien geef ik mevrouw Dobbe dit antwoord nog; daarna zal er ongetwijfeld een interruptie volgen. Zij en meerdere Kamerleden vroegen of de verdachtmaking van en de aanvallen op de maatschappelijke organisaties en vrouwenrechten niet ook iets breders zijn. Daarover heb ik in New York vrij lang met een groot aantal vrouwenrechtenorganisaties gesproken. Ja, het is een aanval op het lichaam, op de geestelijke gesteldheid en op de bewegingsvrijheid van vrouwen. Maar het is ook een aanval op de democratie en op hoe de democratie kan functioneren. Mevrouw Kröger en anderen noemden dat ook. Misschien gaat het in sommige gevallen nog wel iets verder. Als we kijken waar het vandaan komt, zien we dat het ook een geopolitieke inzet is. Zo bezien wij dat ook. Ik zal straks, in antwoord op de vraag van mevrouw Maes over gendermainstreaming, even iets zeggen over waarom het zo belangrijk is om dit zo breed te zien. We moeten namelijk niet alleen naar het grote plaatje kijken en dan de individuele vrouw uit het oog verliezen. Het is cruciaal dat we dat niet doen. Omgekeerd moeten we ons echter ook niet alleen richten op de individuele vrouw en dan de context vergeten waarin het allemaal plaatsvindt. Ik weet niet of ik de interruptie van mevrouw Dobbe nou heb beantwoord, maar anders wacht ik eventjes op haar vraag.

Voorzitter: Den Hollander

De **voorzitter**:
Ik geloof dat die er ook gelijk is. Mevrouw Dobbe doet haar eerste interruptie. Daarna komt mevrouw Kröger.

Mevrouw **Dobbe** (SP):
Ik had nog een vraag over de antirechtenbeweging. Het is inderdaad nieuw. Het is ook een zoektocht. Ik wil graag met de minister en de rest van de Kamer verkennen wat we kunnen doen dat concreet het verschil maakt. Dat was precies wat mij opviel in het beleid van het kabinet. Er wordt wél ingezet op het weerbaar maken en op het kunnen geven van een weerwoord aan de consequenties die het heeft. Ik denk dat dat heel goed is. We doen echter nog te weinig op de oorzaken ervan. Op het moment dat de financiering zou wegvallen, heeft de mondiale antirechtenbeweging natuurlijk ook veel minder slagkracht. Mijn vraag is dus als volgt. Als de minister zegt dat hij bereid is om dit spoor uit te lopen, wat betekent dat dan? Er zijn namelijk ook diplomatieke maatregelen in de diplomatieke gereedschapskist. Je kan landen erop aanspreken: "Goh, die beweging zit in uw land. Wat kunt u doen om er in ieder geval voor te zorgen dat er vanuit de Verenigde Staten minder beïnvloeding onze kant op komt?" Het kan hard zijn en het kan zacht zijn; het kan van alles zijn. Wat betekent het als de minister zegt: we lopen het uit? Waar kunnen we de minister naar vragen? Wat gaat hij doen? Zo kunnen we het opvolgen.

Aan ongecorrigeerde verslagen kan geen enkel recht worden ontleend. Uit ongecorrigeerde verslagen mag niet letterlijk worden geciteerd. Inlichtingen: verslagdienst@tweedekamer.nl

Minister **Sjoerdsma**:
Dit snap ik goed. Een deel van deze vragen zit misschien in een domein dat echt op inlichtingen ziet. Dat kan hier niet behandeld worden. Voor een deel geldt dat niet. Mijn voorstel zou zijn — ik heb de Kamer op dit vlak namelijk gehoord — dat we hier wat nader op ingaan in de brief die vanuit de Kamer is gevraagd, de antirechtenbrief. Laat ik voorzichtig proberen om uit de losse pols te antwoorden. Er zijn natuurlijk verschillende dingen mogelijk. In de meest lichte vorm gaat het over het beschermen en het tegengaan van deze geluiden. De vorm die wij kiezen, is overigens niet de meest lichte vorm. Daarnaast kan je denken aan het transparant maken, het boven water krijgen van hoe deze netwerken eruitzien, waar het geld vandaan komt en welke organisaties en entiteiten erachter zitten. De derde vraag gaat, denk ik, meer over: kan je ook iets doen tegen de bron waar dit vandaan komt? Dat zal in alle eerlijkheid niet zo makkelijk zijn, denk ik. Veel van deze financiering is natuurlijk niet per se tegen de wet. Het is vaak heel geniepig. Op een geniepige manier wordt het digitaal weggezet. Zo is het niet tegen de wet, maar begrijpt iedereen wel precies wat er gebeurt. Het handelingskader om echt iets te doen aan de bron, voorbij transparantie en heel helder zijn over dit dossier, is best ingewikkeld. We zullen ernaar kijken. Het kabinet zal er in de brief, in aanloop naar het debat dat we nog met uw Kamer gaan hebben, nog aandacht aan besteden.

De **voorzitter**:
Mevrouw Dobbe, aanvullend.

Mevrouw **Dobbe** (SP):
Dan zou ik het heel fijn vinden als er niet alleen aandacht aan wordt besteed in die brief, maar als de minister nu al begint met nadenken. Wat zou een plan kunnen zijn? Wat zouden de maatregelen kunnen zijn die we zouden kunnen nemen? Wat betreft de vraag of het tegen de wet is: er zijn natuurlijk wel meer dingen in landen niet tegen de wet die wij toch verwerpelijk vinden. We hebben het net bijvoorbeeld over Afghanistan gehad. Wat er met vrouwen gebeurt in Afghanistan, is niet tegen de wet in Afghanistan. Toch vinden we daar wat van. Je ziet dat vanuit bepaalde landen netwerken opereren die zo'n grote invloed hebben en die vrouwenrecht op die manier raken, met hele schadelijke gevolgen. Dan moeten wij daar ook wat van vinden, denk ik. Dat hoeft niet alleen juridisch te zijn; dat kan ook diplomatiek zijn. Daarom is mijn vraag om het in die brief echt heel expliciet te maken. Dan ga ik er namelijk ook op die manier naar kijken.

Minister **Sjoerdsma**:
Misschien twee opmerkingen. Eén. Ik garandeer mevrouw Dobbe dat ze geen zorgen hoeft te hebben over dat het denken nu pas begint. Het ministerie is er echt heel hard mee bezig. Het is, zoals ik zei, echter ook best taai. Twee. Zeker, de context van het recht kan enorm variëren. We hebben natuurlijk wel een breder kader dan alleen het nationaalrechtelijke. Het internationaalrechtelijke kader kan ook een aanleiding en handleiding geven om zaken te doen. Ik noem Afghanistan maar even. Daar komen we zeker nog wat langer over te spreken. Nederland is daar natuurlijk ook een gerechtelijke procedure gestart. Als het nodig is, is er op dat gebied ook diplomatiek nog veel te verzetten. Langs die lijnen zullen we er dus naar kijken en langs die lijnen zal mevrouw Dobbe het in die brief kunnen vinden.

Dit was het eerste blok.

De **voorzitter**:

Aan ongecorrigeerde verslagen kan geen enkel recht worden ontleend. Uit ongecorrigeerde verslagen mag niet letterlijk worden geciteerd. Inlichtingen: verslagdienst@tweedekamer.nl

Dank u wel, minister. U bent klaar met uw eerste rondje? Hartstikke mooi. U heeft nog een interruptie van mevrouw Kröger en daarna van mevrouw Maes.

Mevrouw **Kröger** (PRO):
Ik denk dat het ongelofelijk belangrijk is dat de minister hier aangeeft dat het onderdrukken van vrouwenrechten de democratie schendt en ondermijnt. Dat is voor mij een heel fundamenteel punt. Het betekent ook dat vrouwenrechten niet beperkt zijn tot dat ene begrotingsartikel, maar ook van belang zijn voor veiligheid en stabiliteit. Daarom is het ook zo belangrijk om die ondermijnende netwerken bloot te leggen. Ik hoor de minister hier duidelijk zeggen dat in die antirechtenbrief een hoop zal terugkomen. Ik ben eigenlijk benieuwd of hij de mogelijkheid ziet om verschillende begrotingsartikelen te toetsen aan de agenda van ondermijning die we nu zien — noem het de manosfeer; noem het wat je wilt — om te zien hoe die het beleid dat wij voeren ondermijnt.

Minister **Sjoerdsma**:
Ik ga daar twee dingen over zeggen. Ten eerste denk ik dat we een vrij goed beeld hebben — in alle eerlijkheid denk ik dat de Kamer dat ook best aardig heeft — van welke beleidsintenties van dit kabinet ondermijnd worden door hetgeen zich online en offline afspeelt in de wereld. Ik kom daar ook zo nog even op terug. In het kader van gendermainstreaming is het daarom ook zo belangrijk om goed naar al die beleidsartikelen te kijken: doen we in dit kader dingen die onhandig zijn of niet? Dat is één. Twee. Ik zou willen voorkomen dat ik onderzoek moet gaan doen naar hoe dat in de praktijk allemaal precies uitwerkt. Ik denk ook dat dat niet wordt gevraagd. Maar onze inzet is erop gericht om alles wat er op dit terrein gebeurt, maximaal te bevechten en daar maximaal tegenin te gaan, zonder dat we verzanden in een al te grote papierwinkel. Het kabinet voelt en denkt dat hele grote urgentie nodig is, omdat het, heel plat gezegd, een strijd is. Het is geen aangename wisseling van verschillende meningsuitingen waarbij je op een goede manier kan zeggen: nou, wat dit betreft zijn we het niet met elkaar eens. Dit is een strijd tegen een dominant narratief dat wordt neergelegd en over de wereld wordt uitgerold, en dat op geen enkele manier past bij en zich op geen enkele manier verhoudt tot hoe wij mensenrechten in brede zin en vrouwenrechten in het bijzonder zien.

Mevrouw **Maes** (VVD):
Dank aan de minister voor de beantwoording van mijn vraag. Mijn vraag ging nog wel ietsje verder, in de zin dat ik ook heel graag zou willen weten hoe dat financieel dan gaat doorwerken. Ik ben heel blij dat de minister zegt: natuurlijk kijk ik ook naar religieus fundamentalisme. Ik wil heel graag zien hoe dat financieel gaat doorwerken. Voor mijn gevoel had ik daar nog geen antwoord op gekregen, maar dit mag eventueel ook in een brief.

Minister **Sjoerdsma**:
Mevrouw Maes heeft daar natuurlijk gelijk in. Het is niet zo dat zodra een minister een punt van een Kamerlid ziet, het financieel ook meteen à la minute doorwerkt. Ik maak het even iets technischer. We zijn het begrotingsartikel 3.1 verder aan het uitwerken. Dat doen we overigens in goede samenspraak met de maatschappelijke organisaties; daar vroegen ook een aantal Kamerleden naar. Op dit specifieke punt moeten we het eigenlijk als volgt zien. Ik hoop dat de Kamer dit met mij wil doorlopen. Dit is een experiment om te kijken wat kan werken en wat niet, en hoe we het moeten doen en hoe niet. Ik kan nu niet zeggen hoeveel geld er uiteindelijk naartoe gaat binnen dit artikel,

Aan ongecorrigeerde verslagen kan geen enkel recht worden ontleend. Uit ongecorrigeerde verslagen mag niet letterlijk worden geciteerd. Inlichtingen: verslagdienst@tweedekamer.nl

want dat zijn we nog aan het doorlopen met elkaar. Ik kan wel tegen mevrouw Maes zeggen, en ik weet zeker dat dat gevoel ook door andere Kamerleden wordt gedeeld, dat we dit onderdeel daarin zullen meenemen. Hoe dat zal uitpakken en in welke landen of contexten het met name van belang is, durf ik nu nog niet te zeggen. Gelet op de interesse vanuit uw Kamer, zal ik wel zeggen dat we op het moment dat de eerste pilot en de eerste stappen ons wat helderheid geven, daarover een goed gesprek met de Kamer zullen hebben om te kijken of we wat de Kamer betreft op de juiste weg zitten. We sturen regelmatig brieven naar de Kamer. Laten we dat in een van die brieven meenemen op het moment dat we dat hebben.

De **voorzitter**:
Mevrouw Maes, aanvullend.

Mevrouw **Maes** (VVD):
Ter verduidelijking. Ik denk dat dat inderdaad een heel goed idee is van de minister. Wat mij betreft kan dat prima in die antirechtenbrief die er nog aan komt. We hebben natuurlijk ook nog een debat staan in het eerste kwartaal. Dat zou ook prima kunnen.

Minister **Sjoerdsma**:
Uitstekend. Dan doen we dat.

De **voorzitter**:
Dan vervolgen wij met het tweede blokje. Ik wil over de vergaderorde zeggen dat we wat uitloop hebben, tot maximaal 13.30 uur in deze zaal, voor de mensen die daartoe in staat zijn. Die ruimte is er in ieder geval aan onze kant. Laten we gewoon kijken hoever we komen in de reguliere tijd. Minister, uw tweede blokje.

Minister **Sjoerdsma**:
Voorzitter, ik sta uiteraard graag tot uw beschikking.

Ik wil in het tweede blok beginnen met een vraag van de heer Bamenga. Hij had het over de actieve inzet voor een structurele en eigenlijk ook gelijkwaardige betrokkenheid van lokale vrouwenrechtenorganisaties en de EU-gezant voor vrouwen, vrede en veiligheid. Dat is een terechte vraag. Wij zetten ons binnen de Verenigde Naties en de Europese Unie uiteraard zeer actief voor in de cruciale rol van vrouwen en vrouwenrechtenorganisaties in de besluitvorming over vrede en veiligheid. Ik nam daarom in New York deel aan de ministeriële bijeenkomst daarover. We hebben die inzet vorige week ook onderstreept in de Veiligheidsraad, als onderdeel van het debat over vrouwen, vrede en veiligheid. Via FemFocus en via het programma Leading from the South zetten wij natuurlijk zeer nadrukkelijk in — mevrouw Van Ark noemde dat en de omvang daarvan ook, naar aanleiding van de motie van de heer Boswijk — op deelname van vrouwen aan vrede en veiligheid. We weten namelijk allemaal dat dat tot betere resultaten leidt. Wat betreft de gezant: dat hebben wij in Brussel aangekaart. Op dit moment wordt er gekeken of we hiervoor steun kunnen vergaren bij andere lidstaten. Als daar voorgang op is, nieuws over is, dan zullen wij ons uiteraard bij uw Kamer melden.

Mevrouw Kröger vroeg: kunnen we erop toezien dat er een genderlens gebruikt wordt op door Nederland toegepaste analyses? Ja. Een genderlens is van groot belang. Gendergelijkheid is cruciaal. Dat wordt meegenomen in het hele buitenlandbeleid, juist

Aan ongecorrigeerde verslagen kan geen enkel recht worden ontleend. Uit ongecorrigeerde verslagen mag niet letterlijk worden geciteerd. Inlichtingen: verslagdienst@tweedekamer.nl

vanwege datgene wat we net wisselden: het gaat ook over democratische achteruitgang.

Mevrouw Kröger vroeg hier ook naar de betere verankering van vrouwenrechten. Wij zetten ons natuurlijk zeer actief in voor de bescherming en versterking van de afspraken over vrouwenrechten, gendergelijkheid en SRGR, in alle processen, ook waar die juridisch bindend zijn. Om één voorbeeld te noemen: het Verdrag van Istanbul inzake het bestrijden van geweld tegen vrouwen. Daarvoor zetten we ons ook diplomatiek in, juist om ervoor te zorgen dat ook andere landen dit verdrag ratificeren. Het is een prioriteit, zeg ik mede namens mijn collega, de minister van Buitenlandse Zaken, bij het Nederlands voorzitterschap van de Raad van Europa volgend jaar. Dat is een uitstekend moment om daar extra aandacht aan te geven.

In dit kader vroeg mevrouw Maes naar de overlap tussen de VN-organisaties UNFPA, UNAIDS en UN Women. Nu is het zo dat UNFPA en UN Women vanuit verschillende invalshoeken werken aan het voorkomen van gendergerelateerd geweld, waarbij UNFPA natuurlijk met name op seksuele en reproductieve gezondheid en rechten zit. UNAIDS heeft een andere rol. UNAIDS coördineert de brede aanpak van hiv/aids. Ik denk dat hier in algemene zin geldt dat wij heel graag zouden zien dat de Verenigde Naties effectiever en efficiënter zijn. In algemene zin geldt ook dat het aantal VN-organisaties, maar zeker ook het aantal organisaties waar landen zich toe moeten verhouden, disproportioneel is. Vaak gebeurt het dat er in een land 23 VN-organisaties zijn. Dat moet dan allemaal gecoördineerd worden, terwijl de VN zichzelf niet coördineren. We zien ook overlap tussen verschillende organisaties.

Misschien op dit punt nog het volgende. We willen een duurzame transitie van UNAIDS terug het VN-veld in, grotere programma's in. Het is eigenlijk een projectprogramma dat in bredere organisaties kan worden opgenomen. We moedigen UN Women en UNFPA vooral aan om nauwer samen op te trekken waar de mandaten elkaar raken. Soms moeten we ook een beetje oppassen. Sommige van deze organisaties hebben een normatief mandaat ten aanzien waarvan je zou kunnen zeggen: laten we vanuit het oogpunt van effectiviteit een aantal organisaties samenvoegen. Er zijn echter andere landen die een agenda hebben om dan niet alleen samen te voegen vanuit het oogpunt van effectiviteit, maar ook om dat normatieve mandaat, dat wij zo belangrijk vinden, er vervolgens uit te halen. Die balans proberen we altijd te vinden met elkaar. We streven naar effectiviteit zonder dat we bepaalde zaken — dat is ook een antwoord op een vraag van mevrouw Van Ark — kwijtraken die wij wel echt essentieel achten. Ook dat is een strijd, een multilaterale strijd. We hadden het net over de antirechtenbeweging. Dit is echt in de VN een van de grootste uitdagingen.

Mevrouw Kröger vroeg wat Nederland vindt van het initiatief om in dit geval genderapartheid te kwalificeren als een misdrijf tegen de menselijkheid. Hier heeft het kabinet nog geen standpunt op ingenomen, maar wij willen wel onderzoeken of het opnemen van genderapartheid in een toekomstig verdrag over misdaden tegen de menselijkheid kan worden gesteund. We zien dat ook als een positieve en progressieve ontwikkeling van het internationaal recht. In alle eerlijkheid proef ik de grote steun die ik in deze Kamer proef, als ik gewoon even om me heen kijk, niet per se in de buitenwereld, maar ik snap heel goed het belang van deze term en het is helaas — we komen straks nog even te spreken over Afghanistan — geen fictieve term. Het is niet een term waarvan we allemaal met elkaar zouden kunnen denken: goh, mocht dat

Aan ongecorrigeerde verslagen kan geen enkel recht worden ontleend. Uit ongecorrigeerde verslagen mag niet letterlijk worden geciteerd. Inlichtingen: verslagdienst@tweedekamer.nl

voorkomen. Nee, dit gebeurt.

Voorzitter. Dat was het blokje diplomatiek. Dan kom ik bij de vragen over vrouwenorganisaties, SRGR en mainstreaming.

Misschien heel kort over die vrouwenorganisaties. Het zijn vaak ontzettend moedige mensen die onder ontzettend moeilijke omstandigheden hun werk doen, die hun gemeenschap kennen en die weten wat er nodig is. Een van de belangrijkste uitgangspunten van het Nederlandse beleid is dat we hen willen laten bepalen wat er nodig is en wat er moet gebeuren. Met de middelen die we nu mede dankzij uw inzet hebben gekregen, kunnen we deze organisaties ook weer structureel voor de lange termijn en flexibel steunen, zodat deze vaak moedige vrouwen zelf aan het roer kunnen staan.

Mevrouw Kröger vroeg of wij vinden dat door vrouwen geleide maatschappelijke organisaties op dit moment voldoende ondersteund worden. Ik kan u vertellen: absoluut niet. Dat vindt uw Kamer ook. Nederland doet daar alles aan wat het eraan kan doen, maar wereldwijd zien we niet alleen een enorme daling in de hulpmiddelen, maar ook een daling in de steun. Het is wel belangrijk om te zeggen dat een deel van het geld onder de begrotingsartikelen 3.2 en 3.3 ten goede gaat komen aan deze vrouwenrechtenorganisaties. Ik kom daar naar aanleiding van uw vragen over de begroting nog even kort over te spreken.

Mevrouw Dobbe vroeg welke steun er verloren is gegaan. We hebben mede dankzij de Kamer ook heel veel steun overeind weten te houden, met name de steun richting deze lokale organisaties. Vanwege het risico dat mevrouw Dobbe beschrijft, is het ook de nadrukkelijke inzet van het kabinet om die breuk, die trendbreuk te realiseren ten opzichte van het beleid van het vorige kabinet en om ervoor te zorgen dat we voor de lange termijn een voorspelbare financiering voor elkaar boksen. Daarbij geldt natuurlijk wel dat we die financiering niet over de horizon van dit kabinet heen kunnen bepalen, maar misschien heeft mevrouw Dobbe creatieve ideeën voor hoe we dat beter kunnen borgen. Ik snap heel goed haar wens om zeker te stellen dat niet nog een keer gebeurt wat er is gebeurd, dat de bijl hierin wordt gezet.

De heer Bamenga vroeg of de herinvestering in het maatschappelijk middenveld ook ziet op anticonceptie en veilige abortuszorg. Aan de precieze invulling van de intensiveringen en overigens ook het nieuw op te zetten Civic Space Fund, wordt op dit moment gewerkt. Ik kan wel zeggen dat sowieso vanuit begrotingsartikel 3.1, dus gezondheid en SRGR, natuurlijk maatschappelijke organisaties, maar ook VN-organisaties die zich inzetten voor anticonceptie en veilige abortus zeer nadrukkelijk en ook financieel worden gesteund. Dat is een heel belangrijk onderdeel.

De SP vroeg hoe we ervoor zorgen dat die vrouwenorganisaties de kern vormen van onze inzet. Dat is natuurlijk met het programma FemFocus, de 210 miljoen euro voor deze vijf jaar, tot en met 2031, en ook met de 23 miljoen euro die we dit jaar en volgend jaar besteden aan "Leading from the South"-fonds, een consortium van vier fondsen waarmee dus dezelfde honderden lokale zuidelijke organisaties die mevrouw Dobbe noemt, gesteund gaan worden en waarbij zeggenschap key is. Dat stond om de nominatie om te stoppen naar aanleiding van de bezuinigingen en dat heeft dus niet hoeven gebeuren. We zijn dus wat dat betreft met elkaar net op tijd.

Aan ongecorrigeerde verslagen kan geen enkel recht worden ontleend. Uit ongecorrigeerde verslagen mag niet letterlijk worden geciteerd. Inlichtingen: verslagdienst@tweedekamer.nl

Mevrouw Maes vroeg hoe we ervoor zorgen de veiligheid van vrouwen en meisjes in vluchtelingenkampen geborgd is en dat ze aangifte kunnen doen. Ik denk dat mevrouw Maes daar heel terecht de vinger op de zere plek legt. Mensen die op de vlucht zijn en in zo'n kamp zitten, komen al uit verschrikkelijke situaties en als ze dan, terwijl ze denken dat ze veilig zijn, hetzelfde soort verschrikkelijke omstandigheden meemaken, is dat heel erg pijnlijk. Wij zetten onze humanitaire partners in om die veiligheid zo goed mogelijk te borgen. Die zetten in op bescherming en ook hulp. Safe spaces zijn inderdaad onderdeel van de gecoördineerde humanitaire responses. Het is heel belangrijk dat die er zijn. We hebben het in dit kader bijvoorbeeld ook gehad over die nieuwe opvang in dat regioprogramma in Oost-Tsjaad. Ook daar willen we investeren in de bescherming van vrouwen en meisjes, zodat ze mee kunnen praten over wat nodig is en wat noodzakelijk is.

Mevrouw Maes had ook een vraag over de bescherming van lhbtiq+-rechten. Dat is uiteraard een van de vijf prioriteiten van het mensenrechtenbeleid. Afschaffing van strafbaarstelling, bestrijding van discriminatie en geweld en bevordering van sociale acceptatie zijn daarbij cruciaal. Ik heb zelf mogen spreken bij de VN in de core group die hierover gaat. De minister van Buitenlandse Zaken zet zich daarvoor in. Recentelijk was er het heel mooie voorbeeld van een samenwerkingsverband met Zuid-Afrika dat we hebben opgericht. Ik denk dat dat een van de dingen is die, naast vrouwenrechten, in het DNA zit van Nederland, waar men Nederland ook nadrukkelijk op erkent en waar we zeer hard mee aan de slag moeten blijven.

Mevrouw Van Ark vroeg naar de Gates Foundation. We zijn bekend met die coalitie. We vinden het een interessant initiatief, maar we zijn wel nog een beetje in afwachting van hoe dit samenwerkingsverband precies vormgegeven gaat worden. Ik kan mevrouw Van Ark wel garanderen dat als dat lijkt op iets wat resultaten gaat opleveren, Nederland daarbij is.

Mevrouw Van Ark vroeg ook naar vrouwenbesnijdenis. Ik zou daar heel uitgebreid iets over moeten zeggen. Het is zo'n ernstige schending van het lichaam, zo'n ernstige schending van het zijn van de vrouw, van de integriteit, van de rechten, met levenslange gevolgen: zelfbeeld, pijn, seksueel plezier. Het is ongelofelijk belangrijk dat wij ons blijven inzetten voor het tegengaan daarvan. Met de Afrikaanse ngo Amref doen we dat ook zeer nadrukkelijk, voor een bedrag van 50 miljoen in de komende jaren, in Oost-Afrika. Ik zie ook het steuntje in de rug dat de Kamer wil geven. Volgens mij moeten we amendementen formeel bij de begroting bespreken. Ik laat het nu dus eventjes voor wat het is, maar ik denk dat u wel proeft dat ik mij niet zal verzetten tegen de richting die de Kamer op wil.

Mevrouw Maes vroeg nog — dat snap ik ook — naar gendermainstreaming: werkt dat nou en hoe werkt dat nou? Het gaat hier eigenlijk over de effectiviteit van onze BHOS-inzet in algemene zin. In veel contexten zijn vrouwen oververtegenwoordigd: in armoede, in informele arbeid, in zorglasten, in onbetaald werk. Als je vrouwen niet bereikt, dan mis je vaak juist de huishoudens en gemeenschappen die het meest steun nodig hebben en veel interventies — onderwijs, gezondheid, water, landbouw, vrede en veiligheid — werken juist aantoonbaar beter als vrouwen actief betrokken zijn. Dat geldt ook voor gezondheid, vaccinatie. Al die interventies vereisen eigenlijk directe betrokkenheid van vrouwen. Je wil dit in alle interventies die niet per se de

Aan ongecorrigeerde verslagen kan geen enkel recht worden ontleend. Uit ongecorrigeerde verslagen mag niet letterlijk worden geciteerd. Inlichtingen: verslagdienst@tweedekamer.nl

begrotingsartikelen 3.2 of 3.3 betreffen wel meenemen, omdat het je inzet enorm versterkt. Als je het niet doet, richt je soms ongewild schade aan. Het is wel belangrijk dat mainstreamen niet awaystreamen is. Het ontslaat je niet van de plicht om juist ook hier heel specifiek naar te kijken.

Voorzitter, dat was dit blok.

De **voorzitter**:
Dank u wel, minister. Er is een interruptie van mevrouw Van Ark.

Mevrouw **Van Ark** (CDA):
Ik ben blij dat de minister nog even heeft stilgestaan bij het amendement dat ik heb ingediend, met steun van meerdere Kamerleden hier, voor extra inzet ten aanzien van genitale verminking. Wat heel belangrijk is, is dat het hier niet alleen om geld gaat. Ik denk dat het heel belangrijk is om ook onze stem op dit onderwerp te laten horen. Het zijn voornamelijk dit soort onderwerpen die juist als het geld minder wordt een beetje van de agenda verdwijnen. Mijn vraag aan de minister is of hij voornemens is om te zorgen dat dit onderwerp echt op de politieke agenda blijft staan, niet alleen in Nederland, maar vooral ook internationaal.

Minister **Sjoerdsma**:
Ja. Als ik heel eerlijk ben, vind ik het zelf ook interessant om, niet alleen als "Nederland" zijnde, maar ook als mannelijke minister, vanuit mijn positie, mijn vaak mannelijke collega's hier in de bilaterale gesprekken ook op aan te spreken. Dat doen we natuurlijk vanuit een bepaalde context. Er bestaan verschillende culturen en we kunnen allemaal verschillen van mening over hoe bepaalde dingen moeten gebeuren in een land. Dit heeft alleen niets met cultuur te maken; het is verminking. Dat is een boodschap die in programma's zit en in verschillende commissies wordt besproken, maar die je soms ook gewoon persoonlijk moet overbrengen. Daar waar dat nodig is en daar waar de gelegenheid ervoor is, zal deze minister dat ook doen.

De **voorzitter**:
Ik zie geen verdere … O nee, ik zie toch wel verdere interrupties. Mevrouw Kröger.

Mevrouw **Kröger** (PRO):
Die ziet niet op het onderwerp van genitale verminking, maar ik ben wel heel blij met deze sterke uitspraak van de minister; dat is heel belangrijk. Ik had nog een vraag over het ondersteunen van lokale vrouwenrechtenorganisaties. De minister zegt dat daar meer geld voor komt, maar is dat ook genoeg? Nee, dat is niet het geval. Laten we dit gegeven combineren met de analyse die de minister deelt, namelijk dat als vrouwenrechten onder druk staan, dit ook betekent dat de democratie onder druk staat, en dus ook onze veiligheid. Ziet de minister dan nog kansen om te kijken hoe we binnen die andere programma's, die meer gaan over democratie en veiligheid, meer ruimte kunnen bieden voor die vrouwenrechtenorganisaties?

Minister **Sjoerdsma**:
Dat is best een goede vraag. Het vervelende aan goede vragen is dat het soms niet heel makkelijk is om die eenduidig te beantwoorden, ook gelet op de middelen die wij ter beschikking hebben voor de programma's die meer gericht zijn op democratisering. Daar zitten ook hardcoreproblemen bij die wij ook moeten tegengaan. Naast de

Aan ongecorrigeerde verslagen kan geen enkel recht worden ontleend. Uit ongecorrigeerde verslagen mag niet letterlijk worden geciteerd. Inlichtingen: verslagdienst@tweedekamer.nl

antirechtenbeweging is er wereldwijd ook sprake van een autocratiegolf; die moeten we ook tegengaan. Ik zou niet willen dat de kern van de financiering daarvoor verdwijnt. Maar laat ik het zo zeggen: ik wil er bij het vormgeven van die democratieprogramma's wel voor zorgen dat we door deze lens, zoals mevrouw Kröger het zelf ook noemde, blijven kijken. Ik wil ook bekijken of er gelegenheden zijn om programma's elkaar te laten versterken, ongeacht of dat nou om organisaties of programma's gaat.

De **voorzitter**:
Dan kunt u verdergaan met het volgende blokje.

Minister **Sjoerdsma**:
Dat doe ik. We hadden het net over genitale verminking; conflictgerelateerd seksueel geweld hoort eigenlijk binnen hetzelfde verhaal. We hadden het daar al kort over met de Kamerleden naar aanleiding van het bezoek aan Sudan. Laat ik niet helemaal overdoen wat we daarover al met elkaar hebben gewisseld. Het gaat echt om een van de meest verschrikkelijke oorlogsmisdaden die er zijn.

Mevrouw Maes vroeg daarom terecht, denk ik, of medische en psychosociale zorg ook ondersteuning vormt van het bewijs. Ze vroeg ook of de wens van de Kamer, oftewel haar motie, al is doorgeleid naar UNFPA. Dat gebeurt natuurlijk. Wij vinden die geïntegreerde aanpak van het fysieke, het psychosociale en de omgeving, juridisch gezien van groot belang. UNFPA doet dit en vindt dit ook van belang. Ik noem als voorbeeld weer het gendergerelateerd geweld in Sudan. Wij proberen te bevorderen dat die psychosociale steun internationaal standaard wordt meegenomen, ook bij het verzamelen van bewijs en het ter verantwoording roepen van de daders. Dat doen we samen met het Strafhof, het VN-mensenrechtenkantoor, het UNDP en de IDLO. Daarbij is er natuurlijk ook speciale aandacht voor het voorkomen van hertraumatisering. Aangifte doen is namelijk één ding, maar voortdurend maar weer opnieuw, vaak lang nadat het gebeurd is, aangifte moeten blijven doen, betekent ook vaak herbeleving van het verschrikkelijke wat vrouwen hebben moeten ondergaan.

Mevrouw Van Ark vroeg ook hoe vrouwen worden geholpen om hun leven weer opnieuw op te bouwen; dat lijkt een klein beetje op de vorige vraag. Dan gaat het volgens mij ook over stigma en verstoting. Dat is een ernstige realiteit bij dit soort seksueel geweld. De intensivering die wij op dit terrein willen doen, ziet ook hierop. Wij willen niet door een rietje kijken, om het maar even plat te zeggen, maar juist ervoor zorgen dat we dit in zijn geheel goed doen. Als je één element vergeet, kan het zijn dat het je hele aanpak tenietdoet. Dus ja, we hebben dit scherp voor de bril. Het was een terechte suggestie van mevrouw Van Ark.

Mevrouw Maes vroeg of we dan misschien ook SRGR en vrouwenrechtenprogramma's kunnen koppelen aan het DGGF, het Dutch Good Growth Fund. Gendergelijkheid wordt ook meegenomen in het handelsinstrumentarium en het economische instrumentarium. Dat is van enorm belang, omdat vrouwelijke ondernemers in partnerlanden zich ook economisch moeten kunnen ontwikkelen en toegang moeten hebben tot financiering en aansluiting op de handelsketens. Dat geldt dus ook voor het Dutch Good Growth Fund en het zogenaamde spoor 2. We investeren in het African Women's Development Fund, samen met de Europese Investeringsbank, de Gates Foundation en FMO. We investeren in het structureel verbeteren van de toegang tot financiering en de randvoorwaarden waaronder vrouwen in meerdere Afrikaanse landen financiering

Aan ongecorrigeerde verslagen kan geen enkel recht worden ontleend. Uit ongecorrigeerde verslagen mag niet letterlijk worden geciteerd. Inlichtingen: verslagdienst@tweedekamer.nl

kunnen krijgen. Dat is een goede suggestie, die we volgens mij op een nette manier in het DGGF hebben zitten.

De heer Bamenga vroeg naar het betrekken van mannen en jongens bij vrouwenrechten. Dat is in zekere zin misschien wel een kernvraag. Tegelijkertijd is het een heel moeilijke vraag om te beantwoorden. Mannen en jongens betrekken bij vrouwenrechten is natuurlijk cruciaal. Mannen zijn in zo veel samenlevingen de gatekeepers of de opsluiters — laat ik het zo maar zeggen — van vrouwen, mentaal, fysiek of sociaal. Binnen FemFocus worden heel veel projecten gefinancierd die zijn gericht op mannen en jongens. Die proberen bijvoorbeeld om hen te laten accepteren dat de vrouw kostwinnaar is en kan meebesluiten over financiën. Dit is een essentieel onderdeel van hoe we hiernaar moeten kijken. Als we dat vergeten, zal geen van onze interventies sterk genoeg zijn.

Voorzitter. Dan heb ik nog één vraag, van mevrouw Maes, over de economische en maatschappelijke positie van vrouwen. Binnen FemFocus hebben we een programma van 55 miljoen euro ter stimulering van vrouwelijke ondernemerschappen. Ook door het ondersteunen van een specifiek onderdeel van de African Development Bank proberen we de toegang tot financiering te vergroten. De economische positie van vrouwen zit ook veel in onze andere programmering. We hadden het net over seksueel geweld. In veel van onze seksueelgeweldprogramma's zit zo'n soort component om met name overlevenden dat perspectief te bieden.

Voorzitter, dat was het einde van dit blokje.

Mevrouw **Van Ark** (CDA):
Ik wil toch nog even terugkomen op het vorige blokje. De minister gaf aan: ik wil dit amendement pas bij de begroting meenemen, behandelen. Omdat dit een WGO betreft, is mijn verzoek toch … Ik heb het specifiek bij dit WGO ingediend. Ik heb net even bij de griffie gecheckt: dit kan toch gewoon? "Dit kan gewoon", is het antwoord. Mijn vraag is of de minister straks wel een appreciatie van dit amendement wil geven, dus dat we dit gewoon nu alvast doen.

Minister **Sjoerdsma**:
Zodra iets kan, zal deze minister het doen, dus dat zal geen enkel probleem zijn. Ik doe het wel graag in de tweede termijn, omdat ik ook begreep dat er in het WGO wellicht moties worden ingediend. Het lijkt me ordentelijk om de moties en de amendementen gelijktijdig van een oordeel te voorzien. Maar ik snap het goed.

De **voorzitter**:
Dan kunt u vervolgen met uw volgende blokje.

Minister **Sjoerdsma**:
Dank, voorzitter. Dan het blokje Afghanistan. We hadden net een korte wisseling over genderapartheid, als die term al juridisch zou bestaan. Ik denk dat het niet eens juridisch hoeft te bestaan, want dit is een voorbeeld van genderapartheid, in de meest heftige vorm. Mevrouw Dobbe noemde het volgens mij "het onzichtbaar maken van vrouwen". Dat is het eigenlijk. Het is het uitwissen van vrouwen, de verschrikkelijkste cycli. Vrouwen mogen alleen naar vrouwelijke dokters, maar vrouwen mogen geen vrouwelijke dokter zijn. Dan weet je wel wat er gaat gebeuren met de gezondheid van vrouwen.

Aan ongecorrigeerde verslagen kan geen enkel recht worden ontleend. Uit ongecorrigeerde verslagen mag niet letterlijk worden geciteerd. Inlichtingen: verslagdienst@tweedekamer.nl

Denk aan meiden die na de basisschool niets mogen doen. Dan weet je wel hoe hun leven eruitziet. Denk ook aan vrouwen die uit de publieke ruimte worden geweerd. Ze worden dus inderdaad letterlijk onzichtbaar gemaakt. Dit is een van de meest tragische situaties op aarde. Het kabinet heeft zich, zeg ik in de richting van mevrouw Dobbe, gecommitteerd aan het steunen van de Afghaanse bevolking, met name aan het steunen van vrouwen en meisjes. Dat doen we via humanitaire hulp, maatschappelijke organisaties, multilaterale instellingen en steun aan lokale mensenrechteninitiatieven. Dat doen we, ondanks de moeilijke omstandigheden, altijd met een "voor vrouwen, door vrouwen"-benadering. Niet alles is even goed deelbaar in deze ruimte, omdat het ingewikkeld is om dit op een goede manier te doen. Wij blijven natuurlijk ook de mensenrechtenschendingen agenderen. Wij hebben, zoals u weet, Afghanistan aansprakelijk gesteld voor de grove en systematische schendingen van het Vrouwenverdrag. Als meer te melden valt over die procedure, zal het kabinet dat doen, omdat wij vinden dat deze situatie niet kan bestaan en niet mag bestaan.

De heer Bamenga vroeg naar de toezeggingen die we eerder hebben gedaan. Wij hebben inderdaad de toezegging gedaan om met de Afghaanse diaspora te spreken. Dat gesprek zal op 11 november plaatsvinden, dus dat zal niet al te lang meer duren. Ik heb ook een Kamerbrief toegezegd over de Nederlandse inzet. Die Kamerbrief zal u voor de begrotingsbehandeling bereiken, zoals ook door u werd gevraagd. We vinden het namelijk echt van groot belang dat Nederland toch doet wat het kan doen, ondanks dat de situatie daar heel moeilijk is qua ondersteuning.

Mevrouw Kröger vroeg mij om het regime van de taliban in de sterkst mogelijke beoordelingen te veroordelen. Ik hoop dat mevrouw Kröger mij dat net heeft horen zeggen, want alles wat ik net heb benoemd, komt omdat de taliban aan de macht zijn. Het is volstrekt verwerpelijk hoe zij het land regeren. Het kabinet erkent de taliban niet, op geen enkele manier, als de legitieme vertegenwoordiging. Dat is zo en dat blijft zo. Normalisering van de taliban wil niemand.

Dan mijn antwoord op de vragen over minimale operationele contacten, die ook in een eerder debat zijn gesteld. Er heeft inderdaad één gesprek plaatsgevonden, waar het merendeel van de Europese lidstaten op werkniveau bij is geweest. Daarna zijn er geen gesprekken meer gevoerd. Het betekent niet dat er sprake is van normalisering of afspraken. Ik zeg het dus nog een keer, klip-en-klaar: de taliban zijn geen legitieme vertegenwoordiging. Dat is zo en dat zal zo blijven.

Mevrouw **Kröger** (PRO):
Dat is een heldere, duidelijke veroordeling van de minister. Hij zegt: er is één gesprek geweest. Kan de minister garanderen dat er geen vervolggesprekken zullen plaatsvinden waarbij Nederland aanwezig is en er wel degelijk met de taliban wordt onderhandeld over de inzet van Europa, in ruil voor het opnemen van afgewezen asielzoekers?

Minister **Sjoerdsma**:
Er zijn geen gesprekken voorzien. Ik denk dat dat het duidelijkste is. Ik denk wel dat het van belang is om het volgende te zeggen. Gehoord hebbende de Kamer en mijzelf, zou ik als minister niet voor operationele contacten willen liggen. Dat bedoel ik niet, nul, in geen enkele vorm, als legitimatie van het regime. Maar het verkrijgen van humanitaire toegang en het bereiken van vrouwen in Afghanistan kunnen alleen maar met behulp

Aan ongecorrigeerde verslagen kan geen enkel recht worden ontleend. Uit ongecorrigeerde verslagen mag niet letterlijk worden geciteerd. Inlichtingen: verslagdienst@tweedekamer.nl

van sommige contacten. Laat heel erg helder zijn dat die er nu niet zijn. Ik denk dat dit ook voor de Kamer heel helder moet zijn. Ik hoorde iets over gesprekken en deals, maar daar is op dit moment op geen enkele manier sprake van. Ik denk dat we niet een beeld moeten schetsen dat niet bestaat.

De **voorzitter**:
Ik zie ook nog mevrouw Van Ark en mevrouw Dobbe. Eerst mevrouw Van Ark.

Mevrouw **Van Ark** (CDA):
Misschien komt de minister er nog op, maar mijn vraag ging over een soort afgeleide van een diplomatieke post. Daar bedoel ik meer een technische missie mee. O, daar komt hij nog op, zie ik. Dan wacht ik dat even af.

Minister **Sjoerdsma**:
Mevrouw Dobbe vroeg ook nog naar de gezondheidszorg. We hebben geen specifieke gezondheidsprogramma's in Afghanistan. Wij steunen wel de Wereldgezondheidsorganisatie en een algemene flexibele financiering. Die kunnen ze dus inzetten in Afghanistan. Wel ondersteunen wij hulporganisaties zoals de VN, het Rode Kruis en de Dutch Relief Alliance, ook weer meerjarig flexibel. Die steun komt wel ten goede aan medische hulp.

De **voorzitter**:
U had ook nog een interruptie van mevrouw Dobbe, over het vorige stukje.

Mevrouw **Dobbe** (SP):
Het is duidelijk hoe het kabinet en deze minister aankijken tegen het regime van de taliban en de manier waarop zij omgaan met vrouwen. Het is, denk ik, heel goed dat de minister zich zo duidelijk uitspreekt en dat hij woorden als "verwerpelijk" noemt, want dat is het ook. Dat is dus goed. Maar dan is de vraag van mevrouw Kröger mijns inziens toch niet duidelijk beantwoord. Er zijn natuurlijk twee sporen mogelijk. Deze minister zegt tegen de taliban: als jullie hiermee doorgaan, dan pak ik al mijn politieke gereedschap, want ik wil dat de vrouwenrechten verbeteren. Dat is iets anders dan wat er gebeurd is met het ene gesprek. Dat weet de minister ook. Hij zegt: we moeten niet praten over migratiedeals. Het doel van het gesprek was om te komen tot een deal of een afspraak, hoe je het maar wil noemen, om terugkeer mogelijk te maken. Dat was het doel van dat gesprek. Onze vraag is natuurlijk de volgende. Gesprekken met dat doel zijn nu niet voorzien. Gaat de minister op het moment dat dat wel weer aan de orde komt, bijvoorbeeld omdat een ander land het voorstelt, zeggen: nee, wij gaan geen gesprekken voeren met de taliban over terugkeerdeals, omdat het een verwerpelijk regime is dat vrouwenrechten schendt?

Minister **Sjoerdsma**:
Ik heb een beetje het gevoel dat dit een herhaling is van een debat dat we eerder vrij uitgebreid hebben gevoerd. Het is van belang om dit debat met de minister van Asiel en Migratie te voeren, zodat vragen die zien op dit soort afspraken veel nauwkeuriger kunnen worden behandeld. Misschien voeg ik er één ding aan toe. Het uitzetten van uitgeprocedeerde criminele Afghaanse asielzoekers is een legitiem onderwerp om op technisch niveau met elkaar te bespreken. Ik snap dat mevrouw Dobbe het liefst heeft dat we op geen enkele manier contact hebben. Ik snap het sentiment an sich heel goed, maar dat er in Europees verband op zeer laag werkniveau technisch is gesproken over

Aan ongecorrigeerde verslagen kan geen enkel recht worden ontleend. Uit ongecorrigeerde verslagen mag niet letterlijk worden geciteerd. Inlichtingen: verslagdienst@tweedekamer.nl

dat soort zaken, vind ik zelf niet gek. Ik vind ook niet dat het legitimering of normalisering inhoudt of dat het de taliban op een of andere manier in positie brengt. Ze hebben hier geen ambassade. Die gaan ze ook niet krijgen. We gaan ze niet erkennen. Het is echt heel erg helder. Als de Kamer, mevrouw Dobbe en anderen daar in groter detail over willen spreken, raad ik echt aan dat met de minister van Asiel en Migratie te doen. Dat is het kader waarbinnen het gesprek plaatsvond.

De **voorzitter**:
Mevrouw Kröger nog over dit onderwerp.

Mevrouw **Kröger** (PRO):
Ik vind dit een lastig antwoord, want de minister zegt nu dat het technisch operationeel is en dat het daardoor niets met de legitimering van de taliban doet. Dat is natuurlijk absoluut niet de ervaring van de Afghaanse diaspora, de vrouwenorganisaties en de Afghaanse vrouwen die hier in Nederland wonen. Wat betekent "technisch operationeel"? Ons gaat het erom dat we op het moment dat Nederland een belang heeft, wat in dit geval het uitzetten van uitgeprocedeerde asielzoekers is, niet spreken over iets technisch operationeels, want het gaat dan om een onderhandeling. Het gaat niet om uitvoer, maar om een onderhandeling. Dat moet je niet met de taliban willen. Is de minister dat met mij eens?

Minister **Sjoerdsma**:
Misschien praat ik toch even in wat bredere zin. Wat betreft dit soort contacten zijn er altijd dingen die naast elkaar bestaan. Ik denk dat de situatie in Afghanistan zoals de Kamer die beschrijft voor de Nederlandse overheid zeer zwaar weegt. Niet voor niets hebben wij Afghanistan voor de rechter gesleept. Niet voor niets maken wij op elk mogelijk punt duidelijk wat wij van de situatie in Afghanistan vinden, met name wat betreft vrouwen, maar natuurlijk niet alleen vrouwen. Niet voor niets zijn wij heel helder over wat voor financieringssteun wij nog willen proberen voor elkaar te boksen in dit land. Mevrouw Kröger zegt dat je niet een enkele afspraak op werkniveau kan hebben, omdat dat het allemaal in gevaar zou brengen. Ik ben het daar niet mee eens. Met het volgende ben ik het wel eens. Daar zal ik ook zeker gehoor aan geven, want ik vind dat een belangrijk punt. Als het tot onrust, ongemak of zorgen leidt in de Afghaanse diaspora hier, dan ga ik die meteen wegnemen. Daarom heb ik dat gesprek eerder toegezegd op verzoek van de Kamer. Dat gaan we zo snel als mogelijk, 10 of 11 november, voeren.

De **voorzitter**:
Was u al aan het einde van uw blokje of nog niet?

Minister **Sjoerdsma**:
Bijna. Ik heb hier nog meerdere vragen van mevrouw Van Ark. Zij vroeg onder andere of we de Europese aanwezigheid beter zouden kunnen inzetten om zaken met elkaar voor elkaar te krijgen. Wij hebben regelmatig contact met de Europese delegatie in Kabul. Dat doen we zo goed als het kan.

Zij vroeg ook, in navolging van voormalig Kamerlid Boswijk, of we een soort post kunnen openen. Voor het openen van een diplomatieke post of presentie ziet het kabinet geen aanleiding. We zitten nu in Doha. Vanuit daar bezoeken we Afghanistan regelmatig. Vanuit veiligheidsoverwegingen, politieke overwegingen en financiële overwegingen

Aan ongecorrigeerde verslagen kan geen enkel recht worden ontleend. Uit ongecorrigeerde verslagen mag niet letterlijk worden geciteerd. Inlichtingen: verslagdienst@tweedekamer.nl

openen we daar geen post. Als mevrouw Van Ark een andere suggestie heeft, laat ik mij graag nog een keer bijpraten over wat die behelst, maar iets formeel diplomatieks vindt het kabinet op dit moment niet verstandig.

Misschien nog één laatste vraag, voorzitter, want dan ben ik klaar met dit blokje. Mevrouw Van Ark had het ook nog over de hulporganisaties en de moeilijke omstandigheden. Ik spreek regelmatig met organisaties die werkzaam zijn in Afghanistan. Dan bespreken we hoe moeilijk het is om daar te werken en over wat er nodig is. Ik heb op dit moment geen aanwijzingen vanuit deze organisaties dat zij nog iets extra's nodig hebben vanuit ons om hun werk te kunnen doen. Maar de dialoog blijft gaande. Als er iets verandert, dan weet mevrouw Van Ark hoe wij daarin staan.

Mevrouw **Van Ark** (CDA):
De minister geeft aan dat het op dit moment niet het plan is van Nederland om een diplomatieke post te openen. Ik denk dat het goed is om nog eens duidelijk te maken dat dat ook niet mijn vraag was. Het gaat meer om een soort technische ondersteuning. Dat moeten we vooral niet een diplomatieke post noemen, want dan zouden we de taliban erkennen en dat willen we absoluut niet. Mijn vraag lag in de lijn van de vragen die de heer Boswijk eerder heeft gesteld, namelijk of we een soort afgeleide van een post zouden kunnen openen om wel ter plekke te kunnen kijken. Het is veel ingewikkelder om organisaties vanuit Doha te ondersteunen dan wanneer je ter plekke aanwezig bent. Zou dat kunnen helpen? Als die gesprekken er zijn — ik begrijp dat de minister regelmatig die dialoog heeft — kan deze vraag dan meegenomen worden? Zou het kunnen helpen en welke ondersteuning zou men ter plekke in Afghanistan, on the ground, nog nodig hebben om het werk goed te kunnen doen?

Minister **Sjoerdsma**:
Datgene wat we kunnen doen ter ondersteuning van organisaties in Afghanistan, zullen we uiteraard graag doen. Ik moet wel in alle eerlijkheid zeggen dat me nog niet helemaal duidelijk is over wat voor soort post we het dan hebben. Gaat het dan om een medewerker die bij een andere organisatie of andere Europese vertegenwoordiging aanwezig is, of niet? Maar uiteraard, als er concrete suggesties zijn waarmee we organisaties beter kunnen ondersteunen, dan nemen we die graag mee.

Dan kom ik bij mijn laatste blokje.

De **voorzitter**:
Een momentje, minister. Mevrouw Dobbe, voor haar laatste interruptie.

Mevrouw **Dobbe** (SP):
Het is meer een punt van orde, voorzitter. We kunnen net doen alsof we niet naar de klok zitten te kijken, maar dat doen we natuurlijk wel. Over twee minuten is dit debat afgelopen. Ik weet niet of er nu automatisch van wordt uitgegaan dat we omdat we zouden kúnnen uitlopen dat dan ook doen. Maar ik vind dat we dat in de commissie moeten bespreken, want niet iedereen kan uitlopen. Ik vind het ook jammer als ik niet aan de rest van het debat mee kan doen. Ik heb aan het begin van het debat ook al aangegeven dat dit zou gebeuren. Ik denk dus dat we even moeten bespreken hoe we verder gaan.

De **voorzitter**:

Aan ongecorrigeerde verslagen kan geen enkel recht worden ontleend. Uit ongecorrigeerde verslagen mag niet letterlijk worden geciteerd. Inlichtingen: verslagdienst@tweedekamer.nl

Dat lijkt mij op zich een goed voorstel. Er is gelegenheid om uit te lopen tot 13.30 uur of zelfs 13.45 uur, hoor ik net. Maar als u allemaal niet in staat bent om dat bij te wonen, heeft dat niet zo veel zin. Ik kijk even naar de commissie of die een tegenvoorstel heeft. Dat moet ook weer passen in de agenda van de minister. Wat is uw tegenvoorstel? Ik begrijp dat u niet langer kunt dan tot 12.45 uur.

Minister **Sjoerdsma**:
Mag deze minister een klein voorstel doen? Ik heb nog twee vragen te beantwoorden. Ik kan er in ieder geval voor zorgen dat ik alle vragen in eerste termijn heb beantwoord voordat mevrouw Dobbe weg moet.

De **voorzitter**:
De interrupties zijn voor de meesten ook al op of bijna op.

Mevrouw **Dobbe** (SP):
Ik heb nog één interruptie. Die heb ik bewaard omdat ik nog een heel belangrijke vraag zou willen stellen. Kijk, ik kan wel een beetje uitlopen, maar de hele tweede termijn nog doen, zelfs met uitloop, lijkt mij onverstandig. Ik zou graag het voorstel doen dat ik ook aan het begin van de vergadering deed, omdat we dit al zagen aankomen, namelijk om de tweede termijn op een ander moment kort te doen. Dan zetten we het voort en kunnen we het wel afronden. Anders heb ik het debat wel meegemaakt, maar kan ik geen moties indienen. Het kan zijn dat deze commissie dat wil, maar volgens mij zijn we collegialer dan dat, toch?

De **voorzitter**:
Ik snap wat u zegt. Er is tijdens de begrotingsvergadering natuurlijk ook ruimte om eventueel moties in te dienen, maar ik snap dat u dat graag op deze plek wil afronden. Maar ik kan ook niet alles plooien. Ik kijk even naar de rest van de commissie.

Mevrouw **Van Ark** (CDA):
Ik zou persoonlijk wat langer hebben, maar ik voel ook mee met de collega's die weg moeten. We hebben morgen een ander debat staan. Is het een idee om een klein stukje van dit debat, de tweede termijn, daaraan te koppelen? Maar dan moet het wel verlengd worden, want anders gaat het ten koste van dat andere debat. Ik vind het zelf altijd een beetje ongelukkig als een tweede termijn veel later wordt gepland. Dat zou dus mijn oplossing zijn.

De **voorzitter**:
Dat is op zich een goed voorstel. Dan moeten wij kijken of wij het debat morgen een uur kunnen verlengen qua tijd en beschikbaarheid van de ruimte. Dat gaan we dan proberen, maar dat kan ik u nu nog niet toezeggen. Ik ga eerst even kijken wat de rest vindt. Meneer Bamenga was eerst.

De heer **Bamenga** (D66):
Eigenlijk sta ik er wel op dezelfde manier in als mevrouw Van Ark. Persoonlijk kan ik wel doorgaan. Maar goed, als collega's niet doorkunnen vanwege hun agenda, kunnen we even kijken op welke manier we daarmee rekening kunnen houden. Alleen, dit is wel een vraagstuk dat echt heel vaak speelt, en heel vaak bij deze commissie. Ik zit in heel veel commissies en daar speelt dit niet. Ik wil hier dus wel neerleggen dat we de planning echt op een andere manier zouden moeten doen.

Aan ongecorrigeerde verslagen kan geen enkel recht worden ontleend. Uit ongecorrigeerde verslagen mag niet letterlijk worden geciteerd. Inlichtingen: verslagdienst@tweedekamer.nl

De **voorzitter**:
Ik begrijp wat u zegt. Volgende week hebben we een strategische procedurevergadering. Ik heb ook al met de griffier besproken dat we het daarbij over dit onderwerp moeten hebben, maar laten we eerst even op dit debat focussen. Hoeveel uitlooptijd is er bij mevrouw Dobbe?

Mevrouw **Dobbe** (SP):
Een kwartiertje lukt nog wel, dus de eerste termijn afmaken lukt.

De **voorzitter**:
Dat is alvast helder.

Mevrouw **Kröger** (PRO):
Voor mij idem; ik heb andere Kamerverplichtingen. Het idee om morgen iets langer door te gaan en te kijken of we dan de tweede termijn zouden kunnen doen, vind ik een elegante oplossing.

Mevrouw **Dobbe** (SP):
Het lijkt mij ook een elegante oplossing, mocht die tijd er zijn. Ik zou het wel willen loskoppelen van het debat over mondiale gezondheid, zodat we het niet daar weer in moeten verwerken of zo.

De **voorzitter**:
Dat is helder. Ik ben morgen als voorzitter zelf in staat om langer door te gaan, maar niet om eerder te beginnen. Dat betekent dus wel dat we op donderdagavond langer doorgaan. Dat is voor mij geen probleem, maar dan weet u dat ook. Anders kan ik het debat tenminste niet voorzitten.

Mevrouw **Maes** (VVD):
Ik heb ook tot 13.00 uur. Ik zou het heel fijn vinden als we inderdaad de eerste termijn kunnen afronden, dus ik probeer snel te praten. Ik zou het ook heel fijn vinden als we morgen de tweede termijn van dit debat kunnen doen, na afloop of doordat we dan vier uur hebben.

De **voorzitter**:
Ik kijk even naar de minister om te zien of hij die uitlooptijd morgen ook heeft. Het is leuk dat wij allemaal kunnen, maar als de minister er niet is …

Minister **Sjoerdsma**:
De minister is er morgen niet! Het zou in alle eerlijkheid mijn voorkeur hebben om het aan de voorkant te hebben, maar laten we dit niet ter plekke regelen. Het komt vast ergens goed. We gaan dit regelen. Anders vinden we een ander moment op heel korte termijn, maar we gaan ervoor zorgen dat dit gebeurt.

De **voorzitter**:
Akkoord. Dan gaan we daarvoor ons best doen. Dat betekent dat we nu nog ongeveer tien minuten hebben voor uw laatste blokje en de laatste interrupties van vandaag.

Minister **Sjoerdsma**:

Aan ongecorrigeerde verslagen kan geen enkel recht worden ontleend. Uit ongecorrigeerde verslagen mag niet letterlijk worden geciteerd. Inlichtingen: verslagdienst@tweedekamer.nl

Dank, voorzitter. Dan een vraag over de begroting. Een aantal Kamerleden maakten de vergelijking tussen de begroting van Rutte IV en die van Jetten I. Daar zou ik een aantal dingen over willen zeggen. Eén. Op artikel 3.2 is inderdaad minder beschikbaar ten opzichte van Rutte IV. Ik denk dat dat waar is. Laten we zeggen: in 2027-2028 35-40 tegenover de 52 van Rutte IV. Daar staat wel tegenover dat Rutte IV an sich veel meer geld had op de OS-begroting. Het is wel goed om dat even in het achterhoofd te houden. Ik denk dat het ook goed is om in het achterhoofd te houden — ik denk dat dat van belang is — dat de inzet hierop breder is dan alleen artikel 3.2. Via artikel 3.3, FemFocus, is per jaar 43 miljoen beschikbaar tegenover 20 miljoen tijdens Rutte IV. Dat betekent dat het gezamenlijke budget van dit kabinet als je kijkt naar 2027 en 2028 hoger ligt dan tijdens Rutte IV, hoewel we een lagere ODA-begroting hebben.

Ik snap de oproepen vanuit de Kamer goed, maar ik zeg dus wel met nadruk: het is goed om niet alleen naar artikel 3.2 te kijken, maar ook naar artikel 3.3. Daarnaast zetten we ons hiervoor als kabinet ook in met SRGR op 3.1, het Mensenrechtenfonds en de diplomatie. Ik zeg meteen dat we daarmee niet voldoende geld hebben om de problemen van de weggevallen financiering wereldwijd op te pakken, maar ik durf wel tegen deze Kamer te zeggen dat we de financiering niet alleen in vergelijking met het vorige kabinet, maar ook in vergelijking met het kabinet daarvoor, echt op peil hebben getrokken.

Voorzitter. Dat was mijn beantwoording.

De **voorzitter**:
Dan ga ik even kijken of er nog interrupties zijn aan de kant van de Kamer. Mevrouw Dobbe, uw laatste interruptie.

Mevrouw **Dobbe** (SP):
Ik vond artikel 3.2. Het klinkt allemaal heel technisch, maar dat is een breed vrouwenrechtenartikel. Ik vind het dus zo belangrijk dat daar voldoende financiering voor is omdat er zo veel vrouwenrechtenschendingen zijn die bijvoorbeeld SRGR of conflictgerelateerd seksueel geweld overstijgen. Ik vind het ook superbelangrijk dat daar aandacht voor is, maar het gaat me dus ook juist om die bredere vrouwenrechtenthema's. Daarom mijn aandacht voor artikel 3.2. Maar ik heb de minister gehoord, dus ik denk dat wij met een amendement gaan komen.

Mijn laatste vraag gaat over beleidsbeïnvloeding. Daar heb ik een aantal vragen over gesteld, maar volgens mij heb ik daar geen antwoord op gekregen. Hoe kunnen we dat borgen? Is alles wat is afgebroken inderdaad hersteld? Is beleidsbeïnvloeding nog steeds mogelijk in alle programma's en in alles wat wij doen? Dat was mijn vraag. Er wordt naarstig overlegd, zie ik.

Minister **Sjoerdsma**:
Mevrouw Dobbe heeft gelijk. Ik ga daar even op terugkomen in de tweede termijn, als dat mag. Ik heb het nu niet paraat.

De **voorzitter**:
Zijn er dan nog resterende interrupties van de kant van de Kamer? Dat is niet het geval. Wij sluiten daarmee de eerste termijn af. We komen dan nog even bij u op de lijn over de vraag of wij morgen iets eerder kunnen beginnen dan wel iets langer kunnen

Aan ongecorrigeerde verslagen kan geen enkel recht worden ontleend. Uit ongecorrigeerde verslagen mag niet letterlijk worden geciteerd. Inlichtingen: verslagdienst@tweedekamer.nl

doorgaan om in ieder geval de tweede termijn van dit debat af te ronden. We zien elkaar morgen.

Sluiting 12.52 uur.

Aan ongecorrigeerde verslagen kan geen enkel recht worden ontleend. Uit ongecorrigeerde verslagen mag niet letterlijk worden geciteerd. Inlichtingen: verslagdienst@tweedekamer.nl